

Přítomnost

ROČNÍK XI

V PRAZE 28. BŘEZNA 1934

Za Kč 2.—

Proč šla národní demokracie do oposice

Potíže s vybíráním daní

UNIV. DOC. DR. JOS. GRŇA

Blahobyt republiky závisí na vývozu

DR. KAREL KRÍŽ

Revise mezi nakladateli

DR. FRANTIŠEK LAICHTER

K čemu je pražské německé divadlo? VISITATOR

V táborech pracovních a ideových

V zasvěcených kruzích — Odřikáného chleba největší krajíc — Nebezpečí jen domnělé
DUX znamená „Führer“ — Katolicismus stojí stranou — Odpověď z Národního divadla
Na odpověď z ministerstva obchodu — Brněnští studenti se brání — Ze světa filmové výroby

Kdo čte týdeník
PŘÍTOMNOST

potřebuje

denní

četby

LIDOVÝCH NOVIN

3. SEŠIT DÍLA
LEV TROCKIJ

**Dějiny ruské
revoluce** 1905
1917

Přinesl kapitoly:

**Říjnová stávka - Vznik sovětu
dělnických zástupců - 18. říjen
Vláda Witteho**

Právě vyšlý sešit za Kč 3.90
dodá každý knihkupec a
FR. BORO VÝ — PRAHA

Vidíme vám na očích, že chcete stavět

Chcete mít vlastní hnízdo! Ale nevíte, jak do toho

Je vám známo, že **Berty Ženatý** vybral ze šesti
set šedesáti plánů amerických domků sedmdesát
nejlepších a že je vydal pod titulem

AMERICKÉ DOMEČKY

70 tří-, čtyř-, pěti-, šestipokojových
plánků — jeden lepší druhého — **50.-**
je tu sneseno za pouhých . . . Kč

Fr. Borový, v Praze II, Národní třída 18 - Dostanete u všech knihkupců

OBSAH 12. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: KAREL ČAPEK: Místo pro Jonathana! — HUBERT RIPKA: Polské záhady.
Dr. KAREL KRÍŽ: Blahobyť republiky závisí na vývozu. — OT. MRKVIČKA + F. PEROUTKA: Mladí a divadlo. — JIŘÍ
WALTER: Filmová diktatura v CSR. — Konec opozičního veselí. — M. J. a Melantrich. — „Můj národ“ aneb jak se
mění vnitřní intenzita slova. — Odpověď z ministerstva obchodu.

Přítomnost

za redakci
odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BORO VÝ V PRAZE II, NÁRODNÍ TŘÍDA 18
Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622
**PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,
NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—**
Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1 1924
TISKEM KNIHTISKÁRNY ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TŘÍDA 62

Proč šla národní demokracie do oposice

Oposiční kampaň nár. dem. přešla již do druhého měsíce, a „Nár. listy“ informovaly také dostatečně veřejnost o příčinách, úkolech a cílech této kampaně. Možno tedy sestavit z těchto projevů určitější obrazec i udělati o ní aspoň předběžnou bilanci.

Dlužno konstatovati, že oposice ta je založena na široké základně.

Není to jen oposice proti devalvaci koruny.

To byla jen záminka, lépe řečeno vhodný, snad i očekávaný okamžik, aby otočila svou frontu a spustila oposiční kanonádu.

Smysl, účel a cíl této oposice byl vyřčen samotnými již nadpisy několika úvodníků „Národních listů“. Zznamenejme je: „Pro stát — proti vládě“ (6. března), „Pro nový politický režim“ (8. března), „Tvoří se nová politika“ (10. března), „Naše cesty k obrodě“ (14. března). Devalvace koruny se tu ztrácí, zato však vyniká boj proti nynější vládě, boj proti nynějšímu koalicičnímu režimu, boj zvláště proti straně republikánské a proti straně sociálně demokratické. A slibuje se mnoho nového: Nový režim, nová demokracie, nová politika, nový hospodářský plán, nová obroda — zkrátka samá novinka...

V textu uvedených čtyř oposičně programových článků se dočteme také něco bližšího i o některých detailech té tvořící se nové politiky, jakož i shledáváme se zde s odsuzující kritikou té dosavadní politiky staré: Objeveno bylo druhé vydání „rudozeleňého režimu“, vysloven pocit rozhořčení, že „Československo má se státi rezervací marxismu na světě“ (14. března), zjištěno u mladého pokolení, že „pokolení toto chce silnou politiku národního soustředění“ (10. března), dále národní demokracie uviděla znamení na nebi, jak „myšlenka třídní bídně ztroskotala v celém světě a jak všude dochází dnes k slavnému vzkříšení národní myšlenky spolupráce a spoluodpovědnosti všech tříd a všech stavů“ (14. března), tak jako že „lid si přeje konec staré politiky“ (10. března), a jako že „dnešní náš politický systém není demokratický“. A proto „všichni lidé dobré vůle musí do boje za obnovení opravdové demokracie“ (8. března).

Je tedy zcela jasno, že národní demokracii nejedná se o vyřizenou již devalvaci čsl. koruny, nýbrž „o celý nový politický režim“, k němuž dala jí devalvace příhodnou záminku. Až do devalvace byl starý režim i pro národní demokracii dobrý, nebo aspoň snesitelný, poněvadž byla i ona jeho součástí. A také vše, co tento režim spáchal zlého, musí býti připsáno i na účet nejstátotvornější strany, která participovala na režimu tom, právě s hlediska své státotvornosti, jak často až do omrzení se dušovala a zaklínala. Devalvace koruny naráz změnila a obrátila celý tento stav. Vše stalo se špatným: Ostatní koalované

strany, koalice sama, táž vláda, její režim, to národní i sociální soustředění, jež vládní koalice představuje, i ten systém demokratický, který byl, dokud v něm byla také národní demokracie. K devalvaci koruny nová oposice přibrala naráz také celou řadu nových svých důvodů, jež vynořily se právě se zahájením oposice, jež dnes tvoří podstatu oposice té i bez devalvace, nebo s tou devalvací, jež zůstává již jen pouhou dekorací. „Opatření, jímž snížena hodnota naší koruny, byla posledním závažím na misce naší nespokojenosti s postupem vlády v otázkách hospodářských, politických a především také národních.“ („Nár. listy“, 14. března.) Miska nár. dem. nespokojenosti byla tedy devalvací koruny jen dovršena — nespokojenost hárala v ní již dříve: Způsobil ji celý postup nynější vlády, který je špatný hospodářsky i politicky, a který, především, není ani náležitě národní... „V dnešním systému je veškerá bída naší politiky“ („Nár. listy“ 8. března).

Kdo je národ?

Národní demokracie svou oposicí chce budovat svou stranu. Chce soustřeďovat národní síly, aby sama se stala větší. Jaký je stav dnes? Vládní naše koalice představuje národní i státní soustředění (Němci ve vládě), jaké z výsledků voleb podle všeobecného rovného volebního práva a poměrného zastoupení bylo možno provést. Národně demokratická oposice chce jinaké soustřeďování. To je hlavní smysl agitací stránky této oposice. „Volání po soustředění všech národních sil k hospodářské a politické obrodě je jen praktickým výrazem zásadní programové myšlenky.“ („Nár. listy“ 14. března.) Vidno z toho, že národní síly jsou také i mimo národní demokracii. Jsou ve všech ostatních stranách i mimo strany, ale mají býti soustřeďeny kol národní demokracie. A možno zajisté říci, že národní síly mimo národní demokracii byly a jsou nejvýznamnější položkou v celém našem národním bytí. Širý český venkov — a také i slovenský — byl udržující národní silou, když města, inteligence a buržoasie se nejdříve poněmčovaly. Tento venkov je dnes reprezentován v nejhlavnější své části stranou republikánskou. Uchování i rozšíření naší národnosti v zněmčeném území dlužno připsati v nejpodstatnějším dílu na šemu dělnictvu, které často obětovalo i své existence a vykonalo činy heroismu v hájení národních práv a národních posic. Toto dělnictvo je dnes z největšího dílu ve stranách socialistických. Strana republikánská, jako strana venkova, a strany socialistické, soustřeďující dělnictvo, jsou dnes také hlavními nositeli našeho vládního demokratického režimu. Jaký národní smysl má tedy míti soustřeďování národních sil k posile a zmohutnění národní demokracie? Což strana zemědělského lidu je méně národní? A což sociální demokracie, když se dala na cesty koaliciční, a tím i státní a všennárodní politiky, koná nějaké dílo, jež by ohrožovalo národ a stát? A což ti koaliciční Němci, s nimiž národní demokracie

byla také několik let ve vládě — a dokonce i bez socialistů — neosvědčují určitou míru loyality k republice aspoň právě dnes, v době mezinárodně velice svízelné a nebezpečné? Tohle všechno však má být opoziční rozbito a národní demokracie přinese režim nový, státnější a demokratičtější.

Ale — „záměna zájmů státních se zájmy stranickými slouží k tomu, aby právě na úkor státu byly obstarávány a plněny dílčí a mnohdy přímo zřetelně sobecké zájmy stranické“ („Nár. listy“ 6. března). Dlužno již také říci, že národní demokracie klade národ někam do stratosféry, pokud se nedomnívá, že nějaký ten skutečný národ představuje jen ona. Někjaká všeobecná národní politika, především v ohledu hospodářském, skládá se více méně z e s a m ý c h d í l č í c h z á j m ů, chcete-li tedy, ze stranických zájmů. Což když je uskutečněn nějaký požadavek speciálně zemědělský nebo dělnický — to se již netýká národa? Stejně tak jako požadavky živnostnictva, úřednictva, průmyslu. To vše patří přece k národu, a jsou to samé dílčí požadavky, jež velice snadno je možno přejmenovati na „zřetelně sobecké zájmy stranické“. Tyto „dílní, zřetelně sobecké zájmy stranické“ jsou právě v našem koaličním systému stran vyřizovány kompromisy, dohodou, konec konců souhlasem všech a třeba snad i v tom pocitu, že tu a že tam „dává se jen jedné straně její dílec“, avšak zase se musí tak dít i v tom přesvědčení, že ten, jemuž se dostává splnění jeho dílního zájmu, je také dílní součástí národa. Co je tu tedy „na úkor národa“, když není možno dělat jen takové jednotné a opravdu celého národa stejnoměrně se týkající zákonodárství, jako je na př. „stavovscky nebo třídně nesobecká“ spotřební daň z cukru?

Neznámá cesta.

Z mnohomluvného ohlášeného soustředování všech národních sil nedovídáte se však, jaký zevní útvar politický chce národní demokracie postavit, jaký jiný režim zříditi, a jakou jinakou demokracií instalovati, když „v dnešním systému je veškerá bída naší politiky, dnešní náš politický systém není demokracií — je to systém politických stran“ („Nár. listy“ 8. března). Systém bez politických stran zavedly dosud Itálie, Německo a Rakousko. Chce snad i národní demokracie odstraniti „veškeru bídu naší politiky“ napodobením Německa a Rakouska a přenést k nám demokracii Hitlerovu a Dollfusovu? Prozatím řekla aspoň na adresu sociální demokracie: „Kdyby si uvědomili svou situaci, seznali by, že mají mnohem více důvodů k obavám než k hrozbám. Světový vývoj se nezastaví před branami našeho státu.“ („Nár. listy“ 2. března.) Poněvadž však vývoj potřebuje také lidí — sám od sebe nepřichází, jako bouře v přírodě — chystá se snad někdo i v Československu napomáhati vývoji tak, aby z Německa a Rakouska přešel i k nám? Snad se veřejnosti dostane bližšího vysvětlení...

Tak tedy dosavadní úhrn: Národní demokracie vede opoziční kampaň „pro nový politický režim“ — neznámo dosud jaký. Tvoří novou politiku proti systému vlády politických stran — ač je sama také politickou stranou a chce být velkou politickou stranou. „Upravuje cesty k obrodě“ a „jde otevřeně do boje za novou opravdovou demokracii, která dovede koncentrovat opravdové přátele lidu“ („Nár. listy“

8. března), a „soustředit všechny národní síly“ (14. března) — a pak, až to bude provedeno, národní demokracie ukáže, jak to vše nové má vypadat...

Účel opoziční.

Jaké jsou však až do této chvíle výsledky tohoto koncentrování a soustředování? Takové: Národní demokracie nalézá se se svou soustředovací opoziční v parlamentě dosud v n a p r o s t é s p l e n d i d e i s o l a t i o n. Zůstává se svou státopornou opoziční zcela o s a m o c e n a. Chce porazit nynější vládu, její režim, a tím ovšem i všechny koaliční strany. V náhradu za to dává však dosud jen sebe — stranu o dvanácti poslancích, kterážto država, ovšem, má být opoziční hodně rozšířena. Za více než měsíc svého soustředování národních sil nesoustředila v nějaký jednotný, státoporně opoziční blok ani stranu živnostenskou, ani ligisty, ani stranu ludovou. Tyto strany jdou dále svou vlastní cestou. Živnostenská strana byla by dnes ve vládě (i s tou devalvací koruny), kdyby jí bylo nabídnuto ministerstvo obchodu. Ludova strana je snad na skoku do vlády a ligisté dělají svou vlastní stranu, také i na účet národní demokracie.

A tak i národní demokracie svou státopornou soustředovací opoziční sleduje také jen p l á n z v ě t š e n í s v é s t r a n y. Devalvace koruny byla záminkou v domněle příhodném okamžiku k zahájení agitací kampaně.

Současný neklid v Evropě je způsoben v hlavní podstatě tím, že Německo a Maďarsko chtějí být většími. Neklid v našem vnitřním politickém životě je vyvolán snahou národní demokracie, aby byla větší politickou stranou než právě je. Je tu ovšem rozdíl ve snažení: Německo a Maďarsko aspirují na rozšíření území na účet jiných států. Národní demokracie usiluje jen o rozšíření svých hlasů a mandátů, což je přípustno volebním bojem i agitací před či při tomto volebním boji. Nelze tedy národní demokracii zazlívati, že chce být větší stranou. A konec konců ani to ne, že k agitacímu nástupu vyhlédla si okamžik devalvace. Avšak to je třeba sledovati, jak při této své politice postupuje, co národu a státu nabízí, a co se má stát, když žádoucího zvětšení dosáhne.

Všennárodní strana?

Národní demokracie je všennárodní stranou. Je to, možno říci, krásné epitheton, a věru zní opravdu jinak než přívlastek s t r a n a s t a v o v s k á nebo s t r a n a t ř í d n í. Jenomže vývoj (kterého se „Národní listy“ ve své opoziční kampani dovolávaly tak, že se nezastaví u hranic naší republiky, což je myšleno jako předpověď rozdrčení socialismu i v Československu) šel u nás, a také i jinde, jinými směry než soustředováním ke straně všennárodní. Šel od strany všennárodní (mladočeské) ke stranám zájmovým. To je historický fakt, na němž se nedá nic měnit. Národní demokracie nepředstavuje dnes ani žádné politické jádro všennárodnosti — tak daleko šel již vývoj od takového soustředění k zájmovému odstředění.

Zájmově možno národ dělití přibližně na tyto hlavní skupiny: Zemědělce, dělnictvo, živnostnictvo, úřednictvo či zaměstnance ve veřejných službách, velký průmysl a peněžnictví. Jak vypadá všennárodní za-

stoupení těchto skupin ve všenárodní straně? Zemědělci mají svou stranu, největší v republice. Je to bývalý mladočeský venkov. Dělnictvo má svou stranu, radící se podle velikosti hned za stranu zemědělců. Živnostnictvo má svou stranu, právě tak velkou jako strana všenárodní. Z těchto zájmových skupin národa má strana všenárodní jen úlomky. Její osnovou zůstává pouze převážný kádr úřednictva (nikoli již zaměstnanců ve veřejných službách), a pak in brutto posledních dvě zájmové skupiny, hospodářským postavením sice významné, početně však nejmenší — velký průmysl a bankovní či peněžní kapitál.

Tedy, více méně, všenárodní strana se skládá z úlomků zájmových skupin národa, nikoli z nějakého jeho jádra. Názorně vyjadřuje to hlasování lidu — volby: Strana zemědělců obdržela při posledních parlamentních volbách 1,105.000 hlasů, sociální demokracie 963.000 hlasů, strana živnostenská 280.000 hlasů a strana nár. dem. jako strana všenárodní ne o mnoho více než stavovská strana živnostenská. Nebo možno potenci všenárodní strany vyjádřiti ještě jinak: V poslanecké sněmovně je šest oddělení lavic. V každém oddělení 13 lavic, dohromady 78 lavic po čtyřech sedadlech. Z tohoto počtu zaujímá národní demokracie právě celé tři lavice po čtyřech sedadlech. Může jich býti ještě méně, již jenom k samotnému udržení titulu všenárodní strana?

Naděje na 40 mandátů.

Národní demokracie chce tedy svou opozicí soustředit národní síly. Kdyby dovedla nebo mohla k sobě soustředit strany nebo některou stranu, nalézající se vedle ní též v státotvorné opozici, mohl by to býti politický čin a mohl by se zde snad rýsovat nový politický činitel, který by byl také s to, nebo který by skýtal aspoň jádro toho nového režimu, způsobilého přejmouti řízení státu. Tak asi jako v Anglii: Opozice vystřídá vládní stranu a stane se sama vládní. Je možna takováto kombinace s nár. dem. opozicí, když je izolována a když ještě nedovedla přisoustřediti k sobě jedinou státotvornou stranu opoziční, neřku-li všechny ty strany v jeden opoziční blok, v opoziční koalici? Z čeho má tedy pozůstávat ten nový režim, kde jsou jeho obrysy? Mají to snad býti zase některé nynější koaliční strany za vedení národní demokracie? A jakou tedy přitažlivost pro ostatní strany státotvorné opozice má její opozice, jak pohlízejí strany ty na projektovaný její nový režim a na tu její opravdovou demokracii? Přes všechny tyto tak zřejmé a nepříznivé skutečnosti trpí však národní demokracie zlou nemocí: Megalomanií. Myslí, že stále ještě vede národ, a nemyslí-li to již, tedy chce je z novu vésti a myslí, že jej zase znovu povede...

Národní demokracie pracuje tedy opozičně dosud jen na vlastní pěst, sledujíc právě také jen svůj vlastní cíl: Státi se větší stranou — i také, půjde-li to, na účet druhých stran státotvorné opozičních. Řekl to krásně posl. dr. Matoušek na schůzi ve Vršovicích: „— zdůraznil, že nár. demokracie půjde neohroženě, vědoma si své povinnosti, vlastně cestou, bez jakéhokoli paktování s jinými politickými stranami.“ („Nár. listy“, večerník, 22. března.)

Jak tedy má býti asi velkou? Musí, může nebo má získati při příštích volbách aspoň 40 mandátů. Tako-

vou prognosu učinil nynější její dirigent dr. Hodáč, již před delší dobou, snad asi před rokem, a nevíme, zda dnes tyto chance trvají dosud, či zda se již zmenšily či snad ještě zvětšily...

Spekulace s panikou.

Pro bojovný nástup k takovému zvětšení strany vyhlédnuta chvíle, jež měla poskytnouti ovzduší paniky. Zda národní demokracie chtěla i sama šířiti paniku, to nechť posuzuje politická veřejnost, zvláště také asi podle šestnácti konfiskací „Nár. listů“, v jejich projevech i soudy shledaly delikty podle zákona na ochranu republiky. Tolik ale možno říci bez omylu, že národní demokracie paniku očekávala. Jak již bylo v denních listech citováno, psaly některé krajské nár. dem. listy o mnohem ještě silnější opozici, než je její opozice parlamentní: Ta „druhá, mnohem silnější opozice proti dnešnímu režimu, proti níž je censura bezmocna a proti níž je těžko zakročiti policejní mocí, soustřeďuje se u přepážek založen, spořitelena a bank, aby si vybrala své vklady“.

Toť přece jasné. Projektanti nár. dem. státotvorné opozice budovali na ovzduší paniky a runu na peněžní ústavy. Armáda střádalů, bez ohledu na politické smýšlení, a opřená o 60 miliard vkladů, byla považována za první batailony k opozičnímu „soustředění národních sil k hospodářské a politické obrodě“. (!) Zde měl býti nalezen „lid, který si přeje konec staré politiky“ („Nár. listy“ 10. března), a zde předpokládáno, že tato armáda střádalů všech stavů, měst i venkova, bude politicky zachycena opoziční národní demokracií, která „háji kupní sílu mezd a platů, nastrádaný majetek středních a širokých vrstev národa a svobodu podnikání“ („Nár. listy“ 10. března).

Tak, politicko-stranicky, hodnotila národní demokracie devalvací čsl. koruny, takový měl býti efekt pro státotvornou opozici: V prvním okamžiku bude panika, bude run, a naráz „mohutná opozice, soustředěná u přepážek peněžních ústavů“, přisoustředí se k politické opozici národní demokracie. A tak konтуры velké strany jsou hotovy... Oh, co je zde státotvornosti, co „obětování zájmu strany, poněvadž bylo nutno pomáhati státu“ („Nár. listy“ 14. března), jaké to uplatňování národní síly, jaký to výraz právě demokracie!...

Vedle paniky, očekávané po provedení devalvace, očekáváno také, že přijde ještě druhý trumf: Automatické stoupnutí cen všech životních potřeb. Zde měl býti druhý reservoir pro „silnou politiku národního soustředění“. Jako sugerováno, že střádalům se znehodnotí jejich úspory o 16—20%, tak vypichován každý nejmenší denní výkyv cenový, aby mohly býti ukazovány příznaky valící se vlny drahoty. Panika v prvním okamžiku, vzrůstající a udržující se nespokojenost nejširších vrstev národa v dalším postupu poměrů, toť politický bank, o který bylo vsazeno a na němž budován úspěch a vítězství opozice.

Jaký je dosavadní výsledek? Panika nepřišla, run nebyl. Je to již stvrzeno i oficiálně. Ústřední svaz československých spořitelena na své konferenci, konané v Praze 16. a 17. března, konstatoval, že „opatření, která byla vládou z důvodů hospodářských a

politických uznána za nutná, naše nejširší veřejnost, zejména vkladatelská, přijala klidně.“ Tím státotvorná oposice ve svém soustředování národních sil prohrává již dnes nejméně 50% své kampaně. V únoru stouply u nás velkoobchodní ceny o 2.8%. V detailu jeví se asi stejné výkyvy nahoru, ale také i dolů, podle různých článků zboží. Nesplnil se tedy ani předpoklad, že bude dražota a státotvorná oposice prohrává i na druhém úseku své bojovné kampaně aspoň 25%.

Co zbývá ještě? Spekulace s panikou a drahotou ukázala se býti politickým hazardérstvím a politickou don-quichotiádou. Z hrubých kusů je dostříleno. Devalvace čsl. koruny již netáhne. Zpět však nelze, to by národ. strana interně nesnesla, poněvadž byla prošpikována oposičností a oposice také byla skutečně celou stranou uvítána jako východisko k možnému snad ještě zrestaurování strany. Je to zajisté nejvyšší příznačné, že „nejstátotvornější“ strana byla již dlouhou dobu nabita oposičností, a že pro tuto otázku prožívala i svou určitou vnitřní krizi. Dr. Hodáč měl oposici i proti své osobě a proti svému režimu. Oposice proti vládě a koalici měla tedy také vzít vítr s plachet oposici uvnitř strany. Poněvadž nelze jít zpět, nutno jít kupředu, což dnes znamená, zakopati se na posici, které prohrou v sázce na paniku a drahotu bylo dosaženo. Bude to mozolná oposiční práce ode dne ke dni. Bude třeba v potu tváře přesvědčovat národní síly, že národ. dem. oposice je skutečně tím, zač se vydává. Ale i tak 40 mandátů zůstane politickou donquichotiádou.

Národní demokrat.

poznámky

V táborech pracovních a ideových

Ohlašuje se velká akce pro mladé nezaměstnané. Budou prý přijímáni do úřadu na praxi s vyhlídkou pozdějšího trvalého umístění a budou prý se pro ně zřizovat pracovní tábory. Každý čin ve prospěch těchto nezařazených, který aspoň trochu ulehčí jejich těžké postavení, bude jistě vděčně přijat a oceněn. Nemůžeme se však zbavit dojmu, že v celkové souvislosti bude nutno tato opatření napsat spíše na stranu nutného zla než na stranu pozitivní léčby. I když se tímto lidem pomůže kouskem chleba a výcvikem v práci, nepodaří se asi u nich odstranit pocit odlišnosti od těch ostatních, kteří jsou normálně zaměstnaní a jichž tedy lidská společnost může potřebovat. Naopak bude asi tento pocit zesílen tím, že všichni, kdo jej nosí, budou dáni dohromady, aby na sebe dobře viděli. Není pochybnosti, že se tímto způsobem v mladých lidech vypěstuje zvláštní esprit de corps, který je už nikdy nedovolí úplně sloučit s ostatní společností. Budou to nějakí noví vojáci z fronty. Jejich názor na společenský systém, který je takto ze sebe vyvrhl, nebude asi už nikdy jiný než nedůvěřivě kritický. Co by se stalo, kdyby se lidé s touto psychologią jednou zmocnil proud tomuto systému nepřátelský, lze si snadno domyslet. Bude proto velice záležet na tom, jací lidé ony pracovní tábory povedou, jak obratně si při tom budou počínat, a hlavně, jak dlouhou dobu mladí budou nuceni v táborech ztrávit. Neměla by býti zmeškána ani nejmenší příležitost zaměstnat je co nejdříve normálním způsobem, rozmnožením příležitostí k práci.

V oposiční frontě otevřela se minulý týden malá trhlinka. Kde se vzala, tu se vzala, najednou tu byla místo dřívějšího vzájemného nadbíhání silná polemika mezi „Poledním listem“ a „Národními listy“. To, že přišla tak neočekávaně, ukazuje, že se asi něco stalo za kulisami. Předmětem sporu bylo chování „Poledního listu“ k agrární straně. „Národní listy“ s neolibostí konstatovaly, že oposiční zápal Stříbrného tisku se

velmi slabě rozhořel směrem k této straně, zatím co proti národní demokracii začala najednou z Jungmannovy ulice padat slova nápadně kritická. Tato epizoda ukazuje, že ani v kruzích Ligy není v budoucnost národní demokracie valně důvěry. Stříbrný zřejmě velmi váhá rozlobit si pro oposiční spojení s národní demokracií nadobro agrárníky, máje dobře na paměti, kde je skutečná politická síla, již by nebylo dobře mít docela proti sobě. Na národní demokracii se ligisté dívají s daleko větším klidem; bude-li delší dobu v oposici, myslí si, bude naše tak jako tak. Je tedy spíše na ní, aby byla hodná a poslušná, než na nás. — Mnoho záleží dnes na tom, zdali agrární strana udrží svou dosavadní linii. Až dosud v ní vítězí živelný rozumu nad živlem nerozumu. Chceme věřit, že ohled na to veliké množství drobných lidí, kteří jsou v ní organizováni, bude této straně pomáhat, aby vytrvala na své staré cestě.

Lze snadno pochopiti, že porážky socialismu v Německu a zvláště v Rakousku byly pro naše občanské strany koalici významným pokusem. Ukázalo se v nich také sem tam trháni, využití všeobecné reakční příležitosti proti socialistům. Na štěstí zůstalo zatím při nesmělých záchvěvech. Našla se jen jedna strana, která bez rozpaků šla za svým přirozeným nutkáním, a zase to byla na štěstí strana nikoli nejvýznamnější. Agrárníci a lidovci si jen trochu ulevili v novinách, ale oficiálně zachovali koalici loyaltitu. Tím spíše dlužno s povděkem kvitovat, že se zdravější nazírání teď projevuje také v jejich tisku, nejdřív v agrárním a nyní i v lidoveckém. „Lidové listy“ přinesly 24. března úvodník, v němž prohlašují, že nechtějí následovat zahraniční psychosy a pořádat štvanice na „marxisty“. Pochvalují si stanovisko plzeňské sociálnědemokratické „Nové doby“, protože si zachovala vůči politice německé a rakouské sociální demokracie kritičnost a že zdůraznila odlišnost a nedogmaticnost sociální demokracie naší. Nejsou však už tolik spokojeni s „Právem lidu“, protože to prý se snaží zastírat pravou situaci a nezřídka se otevřeně ani marxismu ani rakouských soudruhů. K tomu je utvleno „Lidovým listům“ připomenout, že žádají na oficiálním listě dělnické strany příliš mnoho. Socialistická a dělnická strana nemůže jen tak beze všeho škrtem pera vyříditi svou marxistickou historii a odříkat se Marxe. I když nepřisáhá po komunistickém způsobu na literu učení Marxových epigonů, nemůže přece popřít, že Marx byl jejím nejučinnějším učitelem. Tak jako katolická strana žádá, aby se loyálně uznalo, že katolické učení je základem její ideologie a aby se na ní nechtěly věci, které by toto učení byly ve tvář, tak musí sociální demokracie žádat, aby se respektovala ideologie její a aby se ponechalo jí samé, jak si svou ideologii přizpůsobí změněné situací. Dvě strany tak rozdílného založení, jako je katolická a socialistická, si ovšem mohou navzájem vytýkat teoretické omyly, ale musí mít loyální pochopení pro své teoretické základy a musí jevit ochotu prakticky spolupracovat všude, kde je součinnost možná. Je lid katolický a lid socialistický. Tak jako lid katolický žádá, aby lid socialistický respektoval jeho víru, tak má lid socialistický právo žádat, aby také naopak jeho přesvědčení našlo respekt u lidu katolického. To je jediné správná a také jediné možná cesta — cesta demokracie. Jestliže se k ní katolíci hlásí, nechť po ní bez odboček kráčeji. Jakmile jednou zvolili tuto cestu, musejí se navždy vzdát naděje — a nejen oni — že by mohli nějakým uměleckým kouskem à la Dollfuss vyhodit socialisty se sedla. To by už byla cesta občanské války, pro niž, jak se obecně uznává, není u nás ani podmínka, ani odhodlanost. Z. S.

V zasvěcených kruzích

bylo v minulých dnech vzato s povděkem na vědomí opatření sociálně demokratické strany, kterým donutila svého zasloužilého předáka, aby se vzdal valné části příjmu, který mu sice podle práva náležel, jehož vypláčení však budilo pohoršení. Šlo o toto: Onen předák byl vedoucím a dodejme podle pravdy nezasloužilým funkcionářem jedné sociálně pojišťovací instituce, a dal si tímto ústavem zakoupiti v době konjunktury služební léta do pense, která měla činit částku kolem Kč 92.000 ročně. Onen funkcionář je vedle toho ještě senátorem a zbude mu po srážkách strany ze senátorského platu jistě ještě dalších Kč 30.000.—. Vezmeme-li v úvahu naturalní bytí a jiné drobné výhody vidíme, že jde o příjem jistě víc než přiměřený. Jeho strana vycházela však se stanoviska, které povyšuje veřejný zájem nad mrtvou literu civilního práva a posoudila správně, že by v dobách, kdy se sociálně pojišťovací instituce z valné části bez vlastní viny, nýbrž v důsledku

hospodářské krise chvějí o rovnováhu svých rozpočtů, v dobách, kdy je nutno šetřit na nejpřimitivnější léčebné péči, bylo prací pro nepřátele sociálního pokroku, kdyby byly ponechány v platnosti výhody, které mohly být v dobách konjunktury neopatrným a snad nezkušeným představenstvem odhlasovány. Případ ten dlužno vítati jako začátek velké očistné akce a bylo by si tedy přát, aby nezůstal ojedinelý. A ještě něco: Mluví se stále o tom, jak by měl být propagován demokratický režim. Domníváme se, že především zveřejněním všech akcí, které směřují k nápravě křiklavých zneužití veřejných funkcí. Nebylo zapotřebí, aby sociálnědemokratická strana prováděla tuto čistku pod pokličkou, naopak, každý dobrý republikán by jí byl jen vděčný, kdyby tak činila veřejně a do všech důsledků. Máme za to, že ani funkce tak čestná jakou je senátorský mandát, nemá být ponechána mužům, který se tak dobře uměl starat o zabezpečení svého stáří z prostředků veřejného blaha. Uvidí-li veřejnost, že jest i v demokracii možno dělat radikální pořádek, zejména v sociálně pojišťovacích ústavech, družstvech a jiných podnicích, spravovaných socialisty, ztratí volání po „heimwehrech“ i u určité části našeho měšťanstva půvab.

Odfíkaného chleba největší krajíc

Když Konrad Henlein vydal první svoje prohlášení, ohlašující vstup sudetoněmecké Heimatsfronty do života, bylo mnoho těch, kteří nemožili z jeho slov dobře vyčísti, co vlastně chce. V jednom však tento mladý turnerský pracovník, politicky až dosud neznámý, udeřil na libivý tón: pryč se stranami, žádné strany, stav ať se dohodne se stavem! Týdny ubíhaly a Konrad Henlein ohlašuje, že jeho Heimatsfronta se stává politickou stranou. Muž, který chtěl překonávat politické stranictví, končí tím, že k počtu našich německých stran staví a řadí stranu novou. Trochu se svezl s obecným hubováním na politické strany, aby si na konec zakládal svoji, novou stranu. Henleinova cesta ukazuje, že takovéto úsilí o překonání politických stran a politického stranictví nikam nevede. Ukázalo se na německé straně nacionální a — nemusíme chodit ani do německého tábora: stačí nám případ národní demokracie. I ona stále mluví o překonání politických stran, ale ve skutečnosti nejde jí o nic jiného, než aby dostala co nejvíce lidí do své strany, což se jí ovšem nedaří. Ta národní demokracie, která nejvíce hubuje na politické stranictví, jest sama přímo školním případem, jak politická strana nemá vypadati. A ty vady, které národní demokracie politickým stranám vytýká, nesenášenlivost, strnulost myšlenková atd., ty se projevují v národní demokracii tak zřetelně, jako sotva kde v jiné straně. Tímto způsobem: hubováním na politické strany a hlásáním o nutnosti překonání politických stran se nikam nedostaneme. Politické strany jsou nutné. Nevytvořili je nějakí škodolibí lidé, kteří chtěli rozbít národní jednotu a idylu spolupráce všech. Na tuto skutečnost hřeší také naše politické strany. Vědí, že politické strany jsou nutné. Dovozejí z toho, že se jim nemůže nic stát. Tu je kámen úrazu. Politické strany jsou nutné, ale proto nemůže žádná politická strana o sobě říkati, že má vystaráno. Nedávno bylo napsáno, že agrární strany mají dán svůj raison d'être tím, že jsou tu zemědělci, socialistické strany, dělnické strany tím, že jsou tu dělníci. Tak jednoduchá věc není. Nejsou případy, kdy dělníci nevolí socialistické strany, a nejsou případy, že zemědělci jsou v jiných stranách než v agrárních? Tím, že jsou tu zemědělci, není na trvalo zajištěna existence agrárních stran, a tím, že jsou tu dělníci, není řečeno, že dnešní rozvrstvení socialistických stran jest definitivní, neproměnné. Jest nerozumné, a svědčí o politické primitivnosti, když se někdo domnívá, že nějak slepí národní společnost přes hranice a meze jednotlivých politických stran. To jest naivnost, která snad účinkuje na fašistických a národně demokratických schůzích, ale nic více. Na druhé straně naše politické strany by učinily dobře, kdyby se probudily ze své domněnky o své zabezpečené existenci. Je řada států, v nichž politické strany byly odsunuty stranou, aby vlády se ujala strana jediná, která se stotožňuje se státem. Je dále nutno říci, že velká část t. zv. nesenázi demokracie vyrůstá z domácnosti politických stran. Politické strany se velmi těžko dohodují; v politických stranách jsou lidé, kteří nemají dosti osobní statečnosti říci svým lidem, jak věci jsou. Strany jsou dnes instituce konservativní; mají zkornatělé tepny v době, kdy by měly být pružnými. Strany chybují, když z nutnosti politických stran dovozují, že se jim nemůže nic státi. Je-li svět v přerodu, v přerodu hospodářském, sociálním i myšlenkovém, lze se domnívati, že stačí dveře sekretariátů, aby zabránily,

aby tento duch nepronikl i do politických stran? Naše strany to dobře cítí, ale nemají odvahy se podívat na celý ten vývoj kolem sebe. Domnívají se, že situaci zachráni stranickou kázní, dobře vedenými členskými matrikami, okřikováním lidí, kteří mají stranu rádi a nestotožňují se s tím, když firmy strany se zneužívá k něčemu, co se stranou nemá nic společného. Situace se také nezachrání tím, že strany se budou starat o připoutání straniků různými výhodami hmotnými atd. Dnes se politické strany starají o svého straníka — jak to bylo jednou řečeno — od kolébky až ke hrobu. Jsou více podpůrnými spolky než instrumenty demokracie. Budeme při politických stranách, když budou mluvit o tom, že jsou nutny. Ale nebudeme při nich, tehdy, když se domnívají, že mají vystaráno. Jest naivním chtít překonati politické stranictví. Ale jest také naivním se domnívati, že světový vývoj se vyhne politickým stranám. Vidíme to zřetelně na mládeži. Nevíme, kam mládež jde, ale víme, že nejde ve své většině s politickými stranami. Ale nejde také s těmi, kteří hubují na naše politické strany, domnívajíce se, že mládež tím získají. To, co politické strany uvádějí jako svoji mládež, jest jenom zlomek skutečné mládeže. Mládež se odpoutává od politických stran. Naši politikové by si měli vyslechnouti, co soudí o nich mládež, když se hádají o to, co si kdo udělal před dvaceti nebo třiceti lety. — Nezdár Henleinův — který chtěl překonati strany a sám si stranu tvoří, ukazuje, že tato cesta není schůdná. Strany potřebují vnitřního přerodu a vnitřní kritiky. Potřebují lidí, kteří dovedou jednat, kteří se dovedou nebát, kteří dovedou vnést nový duch do starých stran.

V. G.

Nebezpečí jen domněle

„Venkov“ si 24. března stěžoval, že dr. Otto Strasser, někdejší vynikající vůdce hitlerovského hnutí, vydává nyní v Praze tiskovou korespondenci akčního výboru německé revoluce, že ji posílá českým novinám, „tedy zřejmě za účelem umístění v českém tisku“, a že se tak pokouší „ovlivnit český tisk v ohledu zahraničně-politickém“. „Chápeme, když emigrace hájí svých práv, ale nemůžeme nečinně přijímati, když se nám snaží vnutiti svůj názor, ať už jde o politický či hospodářský poměr k Německu, Itálii, Rakousku atd., nebo cokoliv jiného“, praví „Venkov“. Nechápeme těchto obav. Redakce „Venkova“ má snad dost kritické členy, aby si z informací německých emigrantů dovedli vybrat. Jak může tisková korespondence nějaké redakci vnucovat svůj názor? To je možné jen tam, kde si redakce myslí že musí vytisknout všecko, co odněkud dostane napsané na papíře. Ale která redakce je tak naivní, neměla by si dát posílat ani zprávy Československé tiskové kanceláře.

Z. S.

DUX znamená „Führer“

Miloš Havel spěchal uvésti ve svém pražském kinu Lucerna jeden z nejnovějších německých filmů poslední doby s titulem „Uprchlík z Chicaga“. Kdyby šlo o hodnocení kvality tohoto výrobku, jehož námět byl schválen říšským propagačním ministerstvem a jehož výroba byla spolufinancována říšskou filmovou bankou, pak bychom si mohli ušetřit zastávku nad tímto brakem. Je však jednou z nejpůvabnějších ukávek glajchšaltovaného filmového smýšlení a z nejdokonalejších příkladů naivních jinotajů, jimiž filmový producenti spěchají složití své komplementy vládcům. Nuže slyšte, že Gustav Fröhlich tu nevystupuje v roli leccakého Konráda nebo Kamila, jenž zkrátka jen miluje jednu filmovou slečnu. Nikoli, on běře na sebe tentokrát úlohu se jménem „Dux“, kteréž jak je jasno primánům, znamená „Vůdce“. Tento vůdce je jakýmsi dobyvatelem: aniž byl zván, vpadne pod jménem Dux do akciové automobilky, která je všlhem kolektivního vedení různých správních radů na samém pokraji zkázy (stejně jako prý bylo výmarské Německo za kolektivního řízení různých politických stran). Ti zlí správní radové se dokonce paktují s cizinou a nejraději by celý podnik nechali nějakou fúsi splynouti s podnikem zahraničním (v politice říkají takovýmhle zrádným federalisujícím fúsim států „panevropismus“). Ale Dux-Fröhlich tomu zabráni svou vůdčovskou energií: říká, že tu jde o čest, že tu jde o Dilo s velkou iniciálou (dělá politiku emocií, ve slohu nazi, jak bychom řekli). Ne sám: neboť mu v tom pomáhá plavá dívka, prodchnutá ušlechtilou ideou, ochotná sebeobětí, jen aby zachránila Jeho (wagnerovská idea zachraňujícího heroického ženství, známe to dávno). Table Štefi s rakouským akcentem, jež se tu snoubí po boku plavého severo němce, však pochází netajeně od Dunaje, a jen filmový Anselmus Fröhlich a Ulrichové umožňují konečně vítězství.

Náš Dux, který vlastně není pravý vládce továrny, nýbrž vystřídal v jejím vedení jen bývalého majitele, bezcharakterního ničemu (jako Nazi dali do pořádku Německo po jeho bývalých politických pánech) — řeší krizi s geniální přímočarostí, o níž nepochybujeme, že ji čerpá z Hitlerovy zábavné i humoristické knížky „Mein Kampf“. Dux řekne: žádné luxusní vozy se nebudou vyrábět, nýbrž malé lidové vozy. A rázem je tu prosperita. Dělnictvo září. Jsou šťastní, je po krizi. A Dux chrání vášnivě integritu celého závodu. Stojí před mapou podniků, horlí: „So eine Fabrik ist ein geschlossenes Ganzes, davon kann man nicht einfach einige Ecken abschneiden...“ (Viz Korridor, Elzasko, Versailles). Křičí: „Já mám úkol, a ten musím vykonat...“ Prohlašuje: „Já jsem odpovědný svým dělníkům...“ Všichni jsou strženi, jeho největší odpůrce ve správní radě se dá přesvědčit jeho politikou a tiskne mu ruku (sogeannte „Gleichschaltung“). A jeho německá automobilka to vyhraje. Vidíme na mapě Evropy, jak jeho motocykly podnikají vítěznou jízdu Evropou, do Španěl, do Itálie, do Turecka. Sám turecký paša spěchal přivítat německé motocyklisty, a turecký vojenský atašé neodolal neobjednání u dříve protiprávního, a nyní již legitimního diktátora firmy „Dux“ 20.000 motocyklů pro tureckou armádu. Prosim pěkně, to není výmysl, to jsou doslovné citáty, a doslovně vyprávěný obsah s několika zkratkami. K čemu tohle máme u nás zapotřebí? Ví bůh a ministerstvo obchodu. W.

Katolicismus stojí stranou

V době krise možno měřit schopnost jednotlivých hnutí, stran, jak svým cílem, svou silou, svou iniciativou přispějí k tomu, abychom se dostali z krise. V katolickém tisku velmi často čteme o tom, jak selhal socialismus. Položme si otázku: čím přispěl katolicismus k tomu, abychom se dostali z krise? Byla někdy situace taková, že by katolíci položili svoje rady, propracované tak, aby se o nich mohlo jednat ve vládě, v parlamentě? V době, kdy jest potřeba sdružení politických sil, stojí dvě velké katolické strany v opozici; lidová strana svoji opozici velmi komplikuje situaci. Katolicismus, kterému se líbila účast v koalici bez socialistů, jest v dnešní vládě zastoupen jedinou stranou. V její politické domácnosti není velká jednotnost. Praha si nemůže rozumět s katolickou Moravou; ústřední orgán lidové strany se zamiloval do myšlenky stavovské, která demokratické straně sluší asi jako pěst na oko. Neslyšeli jsme, že by lidová strana kdy přišla s obsáhlým plánem hospodářské a sociální pomoci, který by stavěl na zásadách skutečného křesťanství. Chvillemi to vypadá tak, jako by lidová strana ve vládě dělala třetího, celkem nezúčastněného partnera, kterého příliš nezajímá ten velký zápas s hospodářskou krizí a lidskou bídou. Účast politického katolicismu na dílu hospodářské a sociální rekonstrukce jest velmi nepatrná. Hraje tu roli politického oportunisty, který opatrně čeká, jak to dopadne. Katolicismus přenechává prostě iniciativu jiným a zařizuje svoji taktiku jen podle toho, aby na něj padlo kus zásluhy, když se věc podaří, aby však nemusil nésti odpovědnost tam, kde jde o dílo nutné, ale ne právě populární. Pro stranu, která oportunistum povýšila na jednu z hlavních svých politických metod, může býti tato taktika časem úspěšná; kdyby ji prováděla strana malého politického horizontu, jako jsou na př. političtí živnostníci, bylo by to zcela pochopitelné. Ale u strany, která jinak hlásá, že chce pokřesťanštit český národ, jest tato taktika velmi chudobná. Pro budoucnost katolicismu bude důležité, jak se včlenil svojí silou do oněch snah, které usilují o rekonstrukci světového a národního hospodářství. Tu slyšíme málo o katolicismu. Kdyby katolicismus měl sílu promítnout v praxi a uvést v život jen maličký kus svých zásad, hodně by se změnilo. Jak by se rychle změnila věc, kdyby katolický podnikatel jednal se svými dělníky tak, jak má jednat podle slov písma; jak by se mnoho změnilo, kdyby politické strany katolické zařídily svůj poměr k současným otázkám podle zásad skutečně katolických. Nic takového nevidíme. Katolicismus se dostává sociálně do prava, ale i na politické pravici nejsou věci již tak jednoduché. Měl-li katolicismus až donedávna na politické pravici určitý respekt, pak politická pravice, která se dovedla opřít o neklidný střední stav, vidí, že může postrádat katolického spojence. Hledá-li katolicismus svoji existenci cestou do prava, měl by si uvědomit, že tato existence pro něj není již jistá. Katolicismus nic nepospěje, prokáže-li novinářsky články, že socialismus jest mrtev. Musí prokázat svoje životní zdůvodnění a to může dokázat jenom skutečnou prací, iniciativou, zasažením do neklidné doby. V. G.

Prohlášení

Dne 30. listopadu 1932 uveřejnili jsme v tomto časopise článek pod nadpisem: „Tisková oprava podle § 19“, jehož obsahem byl na cti zlehčen pan místopředseda senátu Václav Donát. Odvoláváme tímto veškerá urážlivá tvrzení tohoto článku a litujeme, že k jich uveřejnění došlo. Redakce.

národní hospodář

Univ. doc. Dr. J. o s. G r ň a :

Potíže s vybíráním daní

Vyazuje-li se u nás trvale okolo pěti miliard daňových nedoplatků, nelze, jak to činí finanční správa, vinu sváděti jen na neuspokojující berní morálku na straně poplatníků, proti kterým jsou přece k dispozici účinné donucovací prostředky. Jest naopak nutno se také tázati, jak zastává svůj úkol finanční správa. A tu jest jisto, že by mohlo býti jinak, kdyby se vybírání daní věnovala aspoň taková péče jako vyměřování (o trestním stíhání vůbec ani nemluvě!), a kdyby vůbec proniklo přesvědčení, že vyměřovati daně jest ztracený čas a námaha, není-li zaručeno, že vyměřené daně budou moci také býti zaplacený.

U nás se však všechna pozornost vyčerpává jen otázkami vyměřování daní, jež se stává jaksi samo sobě účelem, kdežto zaplacení vyměřené daně se již považuje patrně za něco samozřejmého. Nápadně to dokazuje zásadní postoj finanční správy při všech potížích státní pokladny, zejména ovšem v posledních letech. Nikdy se totiž vážněji nepomyslí na to, zlikvidovati k úhradě rozpočtového schodku aspoň částečně daňové nedoplatky, nýbrž hledaly se cesty nové, které jen znovu dokazují, jak

není doceněn význam správného vybírání daní.

A proto se u nás opětně pomáhalo státním příjmům jen starou metodou, totiž zvýšiti daňové sazby a zaváděti nové daně, jak to z poslední doby dokazuje na příklad zvýšení daně z obratu, daně důchodové, ze zapalovadel, zavedení nové daně ze žárovek, z droždí a podobně, nehledě k celé řadě jiných plánů, jež se dosud neuskutečnily (vojenská taxa a jiné).

Vedle toho se však projevila a stále nápadně projevuje také snaha docílit i co nejvyšších výměr jednotlivých daní, a to jak opatřeními všeobecného rázu, tak i individuálně. Do první skupiny patří zejména pokus zostříti tresty za zkrácení daní a dáti trestním finančním úřadům větší pravomoc, pokus, který právem ztroskotal pro jednomyslný odpor parlamentu i celé veřejnosti. Do druhé skupiny pak patří nebezpečné snahy stanovit také výměry individuálním poplatníkům co nejvyšší, nebezpečný proto, že jest při tom vyměřujícímu úřadu zatěžko se udržovati přísně v mezích zákona, protože právo může býti jen jedno a vše ostatní jest bezprávi. Tyto snahy se skutečně projevují obzvláště zvyšováním daňového základu bez ohledu na příznání poplatníkovy, zejména tím, že úřad nedbá poplatníkem dodaných dokladů, neuznává odpočitatelné položky, přípustné srážky a podobně. Právě v poslední době obzvláště podrobně poukázaly obchodní komory

ve zvláštním memorandu na tuto praxi i na důsledky s tím spojené pro stát i poplatníka.

Naproti tomu na poli vybírání daní se stal jediný větší pokus zlikvidovati starší nedoplatky v souvislosti s Půjčkou práce, a i tento pokus byl v nejednom směru ne právě šťastný a skončil se ostatně s nevalným výsledkem.

Je-li význam vybírání daní takto soustavně podceňován, jest samozřejmo, že to musí působiti i na organizaci právě tohoto odvětví finanční správy. Skutečně se zde také setkáváme s velmi závažnými organizačními nedostatky, jež působí zvláště nepříznivě tam, kde jest technicky méně možno zajistiti zaplacení daně neodvisle od dobré vůle poplatníka, tedy speciálně při přímých daních a poplatcích. Dokazuje to také statistika daňových nedoplatků, z nichž zhruba celých 95 procent odpadá na přímé daně včetně daně z obratu a na poplatky, kdežto jen nepatrný zbytek pochází z daní nepřímých; ty totiž musí býti pravidelně zaplacený před tím, než jest vůbec možno dáti daní zatížený předmět do obchodu, takže nebezpečí nezaplacení jest tu celkem nepatrné.

Tento nezáměr rozhodujících činitelů o vybírání daní jest především příčinou toho, že i zákonná úprava jest často nepostačující, takže za nynějšího zákonného stavu jest finanční správa proti zatvrzelému a bezohlednému dlužníku pravidelně skutečně bezmocnou. Jest to ovšem bolest nejen finanční správy, nýbrž i všech soukromých věřitelů, jež se neprávem přehlíží. Stále totiž vidíme v dlužníku jen osobu domněle sociálně slabší, jíž jsme ochotni pomoci, nestarajíce se o příčiny a následky. A přece, vyměří-li úřad spravedlivě a podle zákona daň, musí býti zájem nejen finanční správy, nýbrž i celé veřejnosti, aby byla také zaplacená. Bohužel na dlužníky, jejichž svršky „patří“ manželce, stroje sotva narozeným dětem a zásoby a obchodní pohledávky tchyni, lze za nynějšího zákonného stavu jen velmi těžko dokročit s úspěchem. Ale i takový nejistý úspěch jest možný jen za tu cenu, že celá řada jiných dlužníků tím finanční správě unikne, protože její možnosti jsou při nehospodárném způsobu státního úřadování a přetížení výběrčích úřadů prací jen velmi omezené. Zde může pomoci jen zákonodárce, a jest proto zvláště charakteristickým pro finanční správu, že se pokoušela prosaditi zostření beztoho přísných předpisů trestních při v y m ě ř o v á n í daní, aniž si při tom vůbec povšimla potíží při v y b í r á n í daní.

Takoví zatvrzelí dlužníci jsou ovšem jen výjimkami, ale finanční správa nestačí ani na dlužníky nedbalé nebo i jen liknavé, neboť celá

o r g a n i s a c e v y b í r á n í d a n í

nevyhovuje ani nejzákladnějším požadavkům moderní správy.

Výběrčí úřady (berní úřady) jsou totiž úřady podřízené současně několika různým vyšším úřadům, a proto téměř bez jakékoliv vlastní pravomoci a samostatnosti: při soustavném překročování kompetenčních hranic, jež jest ve finanční správě obvyklé, stává se nezřídká, že ani onen zbytek pravomoci není zachován, takže o téže otázce při vybírání daní rozhodují pak na jedinou všechny instance, od berního úřadu až po ministerstvo, ovšem ne vždy zcela souhlasně. Že za takových poměrů nelze u těchto úřadů očekávati samostatnou a iniciativní práci, jest samozřejmo.

Ale nějaké rozšíření pravomoci berních úřadů není prozatím možným pro jejich naprosto nedostatečné vybavení po stránce personální i věcné. V jejich stavu není ani jednoho právníka, ač jsou povolány prováděti exekuci, tedy k činnosti vysloveně právnícké, a i v rámci platné systemisace se z „úsporných důvodů“ volná místa obsazují zhusta silami méně kvalifikovanými (pokud se vůbec obsazují). Výchově dorostu, pro který není podle zákona požadováno žádné o d b o r n ě vzdělání, se věnuje péče velmi malá, a i při tom se hlavní zájem obrací opět na otázky souvisící s vyměřováním a na službu účetní, kdežto právě vybírání daní se větším dílem vůbec přezírá. Prostě není pro ně smyslu, ani zájmu, ale snad ani odborníků.

Stejně nepříznivé jest i věcné vybavení těchto úřadů, obzvláště na menších okresech. Telefon zůstává stále ještě přepychem, jen větší úřady mají psací stroje. O jiných pomůckách, zejména knihovnách, nelze téměř ani mluvit, takže není divu, nezná-li neprávnícký personál berních úřadů zákonů, podle nichž má postupovati; nemá obvyčejně dokonce ani možnosti, aby se o nich poučil jinak než soukromou pílí, takže veškeré úřadování spočívá více méně jen na tradici. Nelze se proto ani pozastavovati nad tím, že při vybírání daní a exekuci dochází často k přehmatům nebo nezákonnostem, a veřejnost chybuje, svaluje-li vinu jen na úřednictvo těchto úřadů, které pracuje v těchto těžkých a nevděčných poměrech, jak nejlépe dovede.

Zvláště poučným jest k tomu srovnati obsazení a vybavení trestních úřadů finančních a úřadů výběrčích. Ony jsou snad nejlépe vybudované finanční úřady vůbec, vybavené moderními technickými pomůckami, s dostatečným počtem odborně vzdělaného personálu a školeného nad to ještě ve zvláštních kursech, jsou nadány rozsáhlou pravomocí a zaručenou neodvislostí vůči ostatním finančním úřadům, a to i vyšších stolic; proti nim stojí výběrčí úřady bez pomůcek, bez odborného personálu, nedostatečně obsazené, bez pravomoci a bez nutné samostatnosti.

Za takového stavu jest ovšem pochopitelno, proč daňových nedoplatků neubývá a proč se finanční správa ku krytí schodků státní pokladny ani nepokusila o jejich rychlejší likvidaci, nýbrž zaváděla raději nové daně a zvyšovala staré. Ale trvale jest takový stav neudržitelný, jak pro státní pokladnu, tak i pro právní jistotu ve státě, neboť jím se tvoří dvojí kategorie poplatníků: těch, kteří platí daně staré, nové i zvýšené, a těch, kteří neplatí vůbec nic, nechtějí-li. A tím se konec konců tvoří různým poplatníkům nerovné podmínky soutěžní — oč se sníží režie při neaplacení daní! — což musí zase působiti zpětně i na morálku poplatníků dosud pořádných.

Před tím vším stojí finanční správa stále více méně bezradně, a pokud se pokouší o nové řešení, nelze je pokládati právě za zdařilé. To platí o slevě nedoplatků při úpisu Půjčky práce, ale ještě více o posledním pokusu zavěsti

p l a c e n í d a n í s m ě n k a m i.

Směnky se používá v hospodářském životě z dvojího důvodu. Buď je v ní spatřováno přímo zaplacení dluhu, protože směnečný věřitel má možnost směnku eskontovati u peněžního ústavu a tak docíliti okamžité výplaty směnečného obnosu. Toho lze použiti ovšem hlavně jen u dlužníků zaručeně solventních. Je-li však dlužník nejistý, má přece věřitel značné výhody, a to v urychle-

ném a zjednodušeném řízení při soudním vymáhání směnečného dluhu. Stačí mu totiž odvolati se na směnku, bez jakýchkoliv jiných důkazů, a řízení i jinak postupuje nepoměrně rychleji než pravidelné soudní řízení o žalobě. Finanční správa však zajisté nepomýšlí na nějaké eskontování daňových směnek, takže zbývá jen druhý předpoklad, že se snad domnívá, že pomocí směnky může dlužníka rychleji donutiti k zaplacení. Ale právě v tom spočívá zásadní nedorozumění. Finanční správa přece nemá zapotřebí svého dlužníka napřed žalovati před soudem o zaplacení daně, nýbrž může proti němu ihned bez jakéhokoli řízení nastoupiti exekuci. Této možnosti by se však zbavila přijetím směnky, neboť pak by byla opravdu nucena napřed směnku zažalovati a teprve po rozsudku by mohla přistoupiti k exekuci. Tak místo okamžité exekuce by byla nutnou napřed nákladná cesta soudního sporu o zaplacení směnky, což by s sebou nezbytně přineslo nové značné zatížení výběrčích úřadů s dalším zdržením konečného zaplacení. Marně proto přemýšlíme, jaké výhody by vůbec mohly daňové směnky finanční správě přinést, a proto musí býti celý tento pokus odmítnut jakožto pochybený pro naprosté nepochopení funkce směnky. To ovšem znovu dokumentuje bezradnost při hledání východiska z nynější situace.

Cesty k nápravě

sice nejsou jednoduché, nejsou ale při tom ani zvláště obtížné, jenže jest nutno nebáti se nového hodnocení leckteré domnělé zkušnosti a tak zvané staré pravdy a hlavně ovšem tak zvaných úředních nutností nebo nezbytností, a postaviti celou organizaci vybírání daní na úplně nový moderní podklad. Především jest ovšem třeba odložit nezáměr o vybírání daní, podívati se na život bez brýlí úřední tradice a povšimnouti si také toho, jak se pracuje v soukromém podniku. Pak bude na příklad samozřejmým, že jest nemožno, aby bylo vybírání daní svěřeno najednou všem finančním instancím, nýbrž že se jim musí pověřiti jediný úřad s vyloučením všech ostatních. Může to ovšem býti jen stolice nejnížší, nikoliv nejvyšší. Pak bude snad také jasným, že i vybírání daní se musí tak trochu řídit zásadami obchodního světa, na příklad, že právě při včasném hotovém zaplacení dluhu jest nutno poskytnouti poplatníku slevu („skonto“), a že jest pochybeno, popřává-li se taková sleva jen dlužníkům starým a liknavým, jak se u nás stalo při úpisu Půjčky práce. Dlouho bude jistě trvati, než se vyvrátí přesvědčení, jež z toho vzniklo, že jest lépe daň neplatiti ihned, dá-li se při pozdějším placení docílit sleva.

Vybírání daní jest také nutno svěřiti silám nejméně s takovou kvalifikací, jaká se požaduje pro vyměření daně nebo pro trestní oddělení. Za tím účelem jest třeba vytvořiti u berních správ samostatná oddělení exekuční s jedním, po případě i několika právníky, vybavená i po věcné stránce všemi moderními vymoženostmi. Jejich pravomoc musí býti v první stolici výlučná, a to i proti nadřízeným úřadům, aby se zamezilo překročování kompetence, a musí se vztahovati na všechny daně bez výjimky.

Že špatně placený úředník jest nejdražší, ví každý opatrný soukromý podnikatel, a bylo by na čase, aby si to uvědomil konečně i stát sám.

Ale nezbytným předpokladem sebe menšího pokroku ve vybírání daní jest, aby i vyměřovací řízení bylo ovlád-

nuto úzkostlivou objektivností a zákonitostí, se zaručenou okamžitou odpomocí u vyšší stolice při přehmatu nebo nedopatření, neboť jen tak může finanční správa požadovati od poplatníka ochotnou spolupráci.

To vše však vyžaduje nového svěžejšího ducha ve finanční správě a zlomení mnoha a mnoha předsudků. To jest úkol nejobtížnější, ale tím větší čest tomu, kdo se o něj pokusí.

Dr. Karel Kříž:

Blahobyť republiky závisí na vývozu

II.

Nejisté měřítko zahraničního obchodu.

Jak jsme již několikrát naznačili, dá se těžko srovnávat hospodářství dvou států a výsledky různých zákonných a jiných opatření. To platí zejména také o výsledku zahraničního obchodu. Nemáme žádného přesného měřítka, nikdo vlastně nemůže s určitostí říci, oč zahraniční obchod poklesl a to proto, že měřítko se zkrátilo a změnilo tím, že za 1. ceny se změnily, 2. měny se změnily. Pro nás až dosud platil jen pohyb cenový a protože od r. 1929 ceny na světových trzích po přechodném výkyvu stále klesaly, je obraz zahraničního obchodu nepřesný. K tomu přistoupily poklesy měn, které pak už téměř zcela zvrátily snahy měřiti pohyby zahraničního obchodu. Tak jediné si můžeme správně vysvětliti, jak se to stalo, že v Anglii nestoupily ceny, když kurs anglické libry poklesl o plnou třetinu své hodnoty, z 164 Kč na 105 Kč, počítáme-li tento kurs v naší měně. Je ovšem správné, že Anglie má v cizině uloženo 4 miliardy liber šterlinků (na kteroužto okolnost jsme již častěji upozorňovali), a že z těchto peněz jí plynou velké příjmy pro její platební bilanci. Dále má ovšem velké příjmy z dopravních, zprostředkovatelských, pojišťovacích a bankovních transakcí, které podniká téměř pro celý svět, pak z peněz, které si domů posílají miliony jejích emigrantů ze všech zemí světa a konečně z peněz, které si v Anglii ukládají obyvatelé jejích kolonií a dominií, resp. peněžní ústavy v těchto územích. Ale hlavní důvod byl ten, že ceny surovin klesaly v r. 1931, kdy Anglie přikročila na podzim ke svému experimentu s devalvací libry, rychleji, než klesal kurs libry. Současně při tom šel s kursem svých měn dolů celý šterlinkový blok, k němuž patří také Amerika a Skandinávie. Nejpodstatnější moment v tomto okamžiku, který zde sledujeme, je však ten, že kurs měny anglické nestačil tak rychle klesat, jako klesaly ceny surovin, takže Angličané nakupovali i přes znehodnocení své měny levněji než předtím. V tomto okamžiku nám však nezáleží na této věci, ale na tom, abychom ukázali, jak nejistá jsou pak srovnávání cifer zahraničního obchodu.

Mnozí naši i zahraniční národohospodáři, kteří se učili ještě na předválečných poměrech, přehlížejí nebo nedoceňují tyto nové okolnosti. Proto také dnes prohrávají jak se svými návrhy tak i se svými rozbory různých zjevů poválečného hospodářského života. Před válkou platil pevný poměr měn mezi sebou, platily parity a různé teorie zlatých bodů, netta-pointy hrály svou úlohu, ale to vše dnes patří nenávratně jen knižním výkladům, jež mají už jen proble-

matickou cenu u rigoros a státních zkoušek. Praktický moderní život je zařadil mezi museálie a kdo s nimi ještě počítá, musí nezbytně dělat chyby.

Z tohoto fakta lze vyvoditi ještě další důsledky. Protože ceny na světovém trhu tak značně v době krise poklesly, nakoupili jsme za menší počet našich Kč větší množství zboží v cizině, čili náš zahraniční obchod se smrštil méně, než se zdá. Protože ho posuzujeme jenom v penězích, zdá se býti pokles strašný, kdybychom však měli měřítko v množství zboží, ukázalo by se, že pokles je podstatně menší. Uvedli jsme již, že podle grafu, uveřejněného v prosincových statistických zprávách Společnosti národů, klesl objem světového zahraničního obchodu při základu r. 1929 rovném 100 na třetinu koncem r. 1933 v hodnotě zlatých dolarů jako měřítko a jen na více než dvě třetiny v množství. Při tom se od počátku r. 1933 hodnota světového obchodu vyjádřená v množství pomalu, avšak stále zvyšuje a přesáhla již 70% množství z r. 1929 počátkem posledního čtvrtletí r. 1933. Pozdější data zatím nejsou známa, ale je jisté, že tento vývoj pokračoval směrem vzhůru. Od poloviny r. 1933 se ostatně ustavičně zvyšoval objem světového zahraničního obchodu i když ho počítáme ve zlatých dolarech. U nás máme pro tento vývoj četné doklady. Na příklad export cukru co do množství podstatně neklesl, ale vzhledem k tomu, že jsme dříve na světovém trhu prodávali kg zhruba za 3 Kč, kdežto nyní asi za 70 haléřů (srovnejme s tím zisky cukrovarského kartelu při úžasné vysokých domácích cenách!), zdá se úpadek našeho cukerního exportu naprostý.

Úloha aktiva obchodní bilance v našem hospodářství.

Chceme-li dokazovat, že blahobyt republiky závisel na exportu, musíme si také všimnout role, kterou hraje aktivum našeho zahraničního obchodu v celkovém srovnání výsledků všech platů, které jdou z Československa do ciziny anebo z ciziny k nám. V této tak zvané platební bilanci hraje u nás zahraniční obchod fakticky největší a směrodatnou roli. Víme, jak nejistá jsou data o platební bilanci, ale pro obraz postačí. Úřední data našeho Státního statistického úřadu ukazují, že v letech 1925 až 1931 měla naše platební bilance tyto hlavní složky: aktivum ze zahraničního obchodu 11.6 miliardy Kč, ze železniční dopravy 3.3 miliardy Kč, z remitencí vystěhovalců 3.5 miliardy Kč, na druhé straně však z kuponů a pod. jsme musili 4.2 miliardy Kč odvésti do ciziny. To je zisk cizího kapitálu u nás, který však je zmenšován repatriacemi cenných papírů, jichž jsme jen v letech 1925—1931 nakoupili v cizině a dovezli k nám za 3.902 mil. Kč. R. 1931 jsme platili do ciziny za kupony 177 mil. Kč a dostali z ciziny 310 mil. Kč za kupony našich státních příslušníků. Toto pasivum tedy stále klesalo, ale máme ještě jiné značné platby do ciziny, zejména z kapitálové účasti cizinců na našich továrnách a podnicích, za patenty, licence a propůjčování strojů a pod.

V letech 1920—1932 podle hodnoty Kč z r. 1932 jsme vyvezli našeho zboží více než dovezli o 25 miliard Kč. V letech 1927—1929 činil jen náš vývoz 61.8 miliard Kč, v letech 1930—1932 již jen 37.9 miliard Kč, další období ukáže ještě větší pokles. Pokles tudíž

jen v těchto dvou obdobích náš vývoz o 24 miliard Kč a počet našich nezaměstnaných stoupl z necelých padesáti tisíc na více než tři čtvrti milionu. Tu je vidět, co znamená náš zahraniční obchod, jak pro státní finance, pro platební bilanci a pro zaměstnanost obyvatelstva. Příručka „Die wirtschaftlichen Kräfte der Welt“ odhaduje procento naší výroby, které vyvážíme, na 33%. Možno říci, že asi třetina obyvatelstva závisí na našem exportu.

Proto se nedá srovnávat naše hospodářská situace na př. se situací Spojených států amerických, které vyváží jen 7% své celkové výroby, takže tam export nehraje téměř žádnou roli při území velkém jako Evropa a při 125 milionech obyvatelstva. Také pro Německo, které má 63 milionů obyvatel a jen 20% své výroby vyveze, je situace lehčí než pro nás, kteří máme 15 milionů obyvatel a abychom se užívali, musíme 33% své výroby prodat cizině! Vždyť i to Japonsko, jehož konkurence se dnes děsí celý svět, vyváží jen 21% své výroby a má 64 milionů obyvatel, čili po této stránce se úplně podobá Německu. Hůře již je na tom Anglie, která má 44 milionů obyvatel a musí vyvézt 25% své výroby a nejhůře Belgie, která při svých 8 milionech obyvatel je odkázána vyvézt 51% své výroby. Při tom však má moře a kolonie a přece je vzhledem k počtu nezaměstnaných její situace asi stejně zlá jako naše.

Tu tedy vidíme, že není jako nemůžeme dáti našim lidem práci, než oživením zahraničního obchodu. Vypsali jsme Půjčku práce, vynesla po velkém úsilí sice krásné peníze, ale jsou to jen 2 miliardy Kč. Co je to u srovnání s výsledky zahraničního obchodu, které jsme právě uvedli? Toto poznání je tím důležitější, že r. 1921 bylo v zemědělství zaměstnáno 39.6% obyvatelstva republiky, v průmyslu a živnostech 33.4%. Je známo, že blahobyt živností záleží na tom, aby dělník a úředník mohli kupovat. O deset let později již klesl počet lidí zaměstnaných v zemědělství na 34.6% a v průmyslu a živnostech stoupl na 34.9%. To má krajní význam také pro státní pokladnu, neboť na př. jen z důchodové daně činily r. 1928 předpisy pro zemědělce 17.4%, kdežto průmysl a živnosti 27.4%. Mzdy zemědělských dělníků podle nemocenského pojištění r. 1929, v době nejvyšší konjunktury, činily celkem jen 1.6 miliardy Kč, kdežto úhrnné mzdy vůbec, nemocensky pojištěné, činily 14.9 miliardy Kč, takže zemědělství dělníci podíleli se na celostátním úhrnu mezd necelou jednou desetinou! Při tom všech pojištěných dělníků bylo 2.5 milionu lidí, z čehož na zemědělské dělníky připadalo jen 450.000 lidí.

Roku 1933 klesl konsum masa asi o 300.000 q, tuků asi o 60.000 q, proti r. 1931 asi o 15%. To znamená pro zemědělce ztrátu téměř 300 milionů Kč. Celostátní důchod poklesl z 90 miliard na polovinu, hlavně na útraty průmyslové výroby a zaměstnanosti. Zemědělství nyní cítí toho důsledky. Jakmile se zaměstnanost zvýší, okamžitě stoupne konsum masa, tuků a zemědělských výrobků a ovšem budou i jejich ceny stoupat. Oživení zahraničního obchodu musí býti přáním zemědělců právě tak jako zaměstnanců průmyslu, obchodu, živností, dopravy a finančních ústavů.

At už si tedy příčiny krise dělíme na technologické (racionalisace a vědecké řízení práce), ze ztrát ve výrobě, distribuci, spekulaci, všeobecné nadvýroby, ze splátkových obchodů a ze zničení zahraničního obchodu, zůstává pro nás pravdou, že za dosavadního sociálně-hospodářského řádu nebude u nás lépe, dokud nerozřešíme opět objem našeho zahraničního obchodu. Nejen exportu, ale i importu, neboť oboje dává lidem práci. Pravda je, že na př. metody Fordovy, který provádí decentralisaci průmyslu a u jednotlivých továren zakládá farmy, takže každý dělník je současně zemědělcem, aby snáze překonal náhodnou nezaměstnanost, jsou dobré a dají se užít. Jistěže musíme také provést zkrácení pracovní doby a řadu sociálně-politických opatření, musíme zjednodušit a ekonomisovat státní správu, přeměnit rozpočtování tak, aby za doby konjunktury se státu hromadily přebytky pro dobu krise, musíme donutit státní i soukromé podniky, aby neinvestovaly nad míru v době konjunktury, ale až při poklesu hospodářské činnosti, musíme odstranit zbytečný dovoz a hledat lidem, trvale z průmyslu vyřazeným práci na př. v zemědělské kolonizaci.

Ale toto vše nemůže nijak potříti argumentaci, kterou podepírá každé poctivé a nestranné rozebrání mluvy čísel, že blahobyt tohoto státu a třetiny jeho lidu závisí na velkém zahraničním obchodu. Nedosáhneme-li tohoto cíle, musí naše životní úroveň stále hlouběji klesat, až se zastaví na úrovni znovu agrarizovaného státu, to jest asi na jeho evropském životním stylu.

Avšak toto zoufalství by bylo naprosto zbytečné. K čemu by byla píle, skromnost a pracovitost našeho dělníka, naše houževnatost, náš rozum a bojovnost? Teď je na našem průmyslu a exportním obchodu, aby hledal cesty, trhy zde jsou, jen je dobývat! Vždyť jen Čína a Indie dováží za 40 miliard dolarů zboží ročně, takže získání pouhé jedné tisíce tohoto obchodu by pro nás znamenalo 1 miliardu Kč vývozu. Tu je třeba jen více podnikavosti, více osobních cest podnikatelů na Dálný východ a finančních záruk zvláštních společností s účastí státu. Musíme si dobýt také ještě svobodu hospodářskou a zbavit se závislosti na prostřednících, kteří na našich výrobcích zbytečně vydělávají. Podnikatel musí také vidět více zájem státu a celku, nejen své pokladny, říkat si, že „už má dosti a může toho nechat“.

Tato krise je zkouška národa. A je zkouškou představitelů dnešního společenského řádu. Zklamou-li opět, nevyhnou se žádnými placenými milicemi, diktaturami a politickými opatřeními tomu, aby lid je zvažil a shledal je přes jejich zlato lehkými a pro lidskou společnost bezcennými parazity, kteří budou odstraněni. Za patnáct let pokročí Rusko tak daleko, že dojde ke světové konkurenci mezi jeho systémem a naším. Nevyhraje silnější, ale ten, kdo bude lepší, kdo umožní spravedlivější životní styl širokých vrstev pracujícího lidu.

literatura a umění

Dr. František Laichter:

Revise mezi nakladateli

Komu nakladatelská a knihkupecká práce není věcí slepé výdělečnosti, ani otázkou úzce stavovské a tedy nekritické solidarity, nýbrž komu volba vydavatelského a knihkupeckého povolání znamená závazek zastat rozumně a dovedně svůj díl mravní, ideové a umělecké organizace společnosti, ten těžce nese dnešní celkovou rozháranost tohoto pracovního oboru. Uvědomuje si, že příštípkařské a spolkařské správy nepomohou. Je nutná zásadní revise. Je třeba odpovědně hledat základní, t. j. všem společnou cestu z krise, která nebude stranit jedné zájmové složce nakladatelsko-knihkupeckého stavu, nýbrž která obstojí před soudem kulturní veřejnosti a pomůže jí.

Z různých rozhovorů s nakladateli, vedených na př. před vánoční časopisem Index, bylo patrné, že to mezi nakladateli a knihkupci L. P. 1932/1933 vypadalo asi tak, jako po prvním úklidu v domácnosti, jejímž některým členům se zalíbilo žít si bezhlavě a nad poměry za líbánky republiky. Ukončení této jedné nakladatelské éry charakterisují obecně přeplněné sklady, vyrovnaní těch, kdo přepjali své hospodářské síly, nucené rozprodeje nadprodukováných edicí komukoliv, jakkoliv a jedno za jakou cenu, v publiku otřesená důvěra v krámskou cenu knihy a u knihkupců výhodné odvyknutí nákupům za hotové. Že pochybené podnikání jedněch poškodilo práci i těch spolehlivějších vydavatelů, to už s sebou přináší skutečnost, že mnoho různých lidí různě posiluje nebo diskredituje před veřejností společný obor práce.

Pokusíme-li se vystihnout hlavní příčiny špatných konců a přehlédneme-li stručně vývoj a změny nakladatelského podnikání v prvním patnáctiletí republiky, narazíme nejdříve na

početní vzrůst nakladatelů

a jejich produkce. Kdežto v roce 1913 vyšlo v zemích koruny svatováclavské 2304 publikací, v roce 1921 se nakladatelská produkce na území celé republiky více než zdvojnásobila. Statistika zaznamenává 4919 publikací. Za rok 1932 dosáhla naše knižní produkce 8189 čísel. Tento vzrůst byl z části oprávněný a nezbytný. Odpovídal zvětšeným potřebám znova osamostatnělého státu. Vznikla tehdy nakladatelství, jejichž cílevědomou prací a vydavatelským repertoár si bez vlastní duchovní škody nemůžeme odmyslit.

Ale řada lidí spadla po převratu do nakladatelského povolání, není jasno proč. Snad je nalákaly poválečné představy o mimořádně kvetoucím oboru nakladatelském. Odtud ta masa nevybíravých výrobců šmejdu s agenty sobě rovnými. Na prstech spočítáte mezi poválečnými nakladateli odpovědné a tvořivé osobnosti, které žijou láskou a jasným přesvědčením stojí za jednotným vydavatelským programem jako na př. od předvátky sobě věrný Štenc anebo Kuncíř a jim podobní. Vedle těchto výslovených osobností, vedle průkopnický vyhraněné Družstevní práce, vedle omládlého Topiče, wolkrovského Petra, melantrišského mixta composita, t. č. inteligentně řízeného a reklamně pronikavého, které však jako velkopodnikatelský koncern je otázkou pro sebe, a mimo jiné starší i mladší domy, jež čtenář umělecké a naukové literatury dobře zná, shledáte se

v naší roztržité nakladatelské obci s jinou kategorií pracovníků. Někdy kladou důraz na to, že jsou mladí. Vskutku, jejich síla netkví v jasném přesvědčení a v programové osobitosti, ale jsou to lidé, kteří — jak se říká — „něco chtějí“. Exponovali se na př. pro zevšeobecnění dobré úpravy knih. Jejich programová slabost a mnohdy epigonská sázka na heslo moderny je však neuchránila před podléháním snobské módnosti, před skreslenou optikou kamarádky pařížsko-pražského souručenství a před přetahováním jednotlivých spisů jednoho a téhož úspěšného autora z kamarádova nakladatelství do vlastní oficinky, čímž si zbytečně a nehospodárně dělali konkurenci.

Novotou sporného dosahu byla a je

přehnaná komercialisace nakladatelského podnikání.

To naivní shlednutí se na Baťovi a přenášení reklamně psychologických šlágrů do oblasti, v níž jako v mravní, myšlenkové a umělecké pedagogice neplatí „náš zákazník, náš pán“ a v níž nejde o standardní seriové zboží. Jeden ze zajatců tohoto reklamního chápání vydavatelské práce formuloval před časem svoje domněnky tak, že dnes už vůbec nejde o to, „co“ (rozuměj o obsah, směr, přesvědčení), nýbrž o „jak“, t. j. o propagační dovednost, o reklamní sugesci. Je to mylný názor, Opravdově nakladatelské dílo nepřechází indiferentně „co“ a nerozlučuje je od „jak“.

Převládnutí komerčních knifů ve vydavatelské působnosti je zjevné i z vypisování nakladatelských cen, kterými se upevňuje koncentrační politika velkých podniků a jimiž se reklamně forsírují literární události pro větší slávu sezónních best-sellers.

Nejen nakladatelé, ale též

k n i h k u p c i

se dostali v posledních letech na scestí. Neobejdou se bez zpytování svědomí. Základní nedostatek vidím v tom:

Knihkupcům se ztratil cíl, smysl jejich práce. V době konjunktury jako za krise. Pátráte-li, podle čeho se ve své činnosti rozhodují, zjistíte, že podle provise a t. zv. partií. To je vedoucí myšlenka poválečného sortimentáře ve styku s nakladatelem, při rozhodování se pro nákupy knih na př. od Nebeského a Beznosky nebo od Šeby (zvláště před vánočními) a je to také jeden z nezmarých způsobů, jak zaměstnat a zabavit stavovskou organizaci. To je ono velebné, ve jménu čeho pracovat, které se klene od ranních červánků knihkupecko-nakladatelské republiky až do její temné přítomnosti.

Nemluvím proti zdravému obchodnímu smyslu, ani nemám na mysli uvědomělé a propagačně nezaostalé jedince a firmy, jimž čtenář „Přítomnosti“ mohl nejednou vidět do duše prohlížením jejich výkladních skříní. Ale konstatuji úpadek tam, kde pracovník určitého oboru se neohlíží a nedbá, jaký úkol má v dané době zastat pro celek ve svém speciálním postavení, a domnívá se, že se stačí řídit podle zájmů vlastní kapsy. Jako by nebylo vyšších závazků, žádného nadosobního a nadstavovského řádu, za který jsme všichni spolupovědlní, a to zejména v takové funkci jako je knihkupcovo prostředkování mezi autorem a publikem, mezi myšlenkovými a uměleckými energiemi a národem. Tento typicky poválečný úpadek v chápání knihkupcova poslání nesnese srovnání s průkopnickými knihkupci, jako byl na př. omladinář Grosman, brněnský Jůza Barvič, Topič a jiní, kteří — znázorněno na teh-

dejších potřebách — si kladli v poněmčelém prostředí jiné cíle než jen osobní nebo cechovní.

Demoralisující zvyšování provisi se dostalo do popředí jednak odkazy, že prý při zvýšené konkurenci většího počtu knihkupců nepostačí převládající výhody. Provise ovšem stupňovali také nakladatelští braisseurs d'affaires, kteří se vzájemně překonávali v zakupování přízně sortimentářů. Tyto návyky vedly k takovým zvrácenostem, že podle nadprovisi poskytovaných předluženými a zkrachovanými spekulanty měřili a měřili někteří výtečníci provise solidních firem. Toto zkažení pohledu na práci s myšlenkovými a uměleckými nástroji, jimiž jsou knihy, dovršili někteří obchodníci potíštěným zbožím zastřenou korupcí knihkupeckého dorostu. Myslím na kupování duší vypisováním soutěží za nejlépe upravené výkladní skříně pro určitou tovární značku. Je drastické, že leckdy šlo o doporučení tiskovin, jejichž autoři a obsah Vás ani dnes nerozhřejí, když Vám jsou pod rukou kromobyčejně levně nabízeny.

Druhý vážný příznak úpadku knihkupeckých ideálů vidím v živnostensky stavovské reakci, která v poslední době zaběhla do bezduchého a sobeckého cechařství, v němž se barikáduje.

J a k n y n í z k r i s e n a k l a d a t e l ů a k n i h k u p c ů v e n , p o k u d n á p r a v a n a n i c h z á l e ž í ?

1. Nemaskovat si osobní omyly, viny a nedostatek přesvědčení nářkem na obecnou krizi a svalováním viny s hodných Frýdolinů (knihkupců) na zlé Dětrichy (nakladatele, což platí i pro opačnou sestavu), ale sebe sama poznat (proto jsem vědomě abstrahoval od vnějších podmínek a nedostatků) a rozhodnout se pro programovou, hospodářskou a propagační poctivost.

2. Otočit se zády k slepé uličce zájmového stavovství, které nad kapsu všech svých příslušníků nebo jen jedné složky oboru nezná vyššího a závaznějšího měřítko, a které — jak řekl dr. Macek — „nemůže nadchnout ani k obdivu ani k práci ani k obětem“.

3. S osobní odpovědností nově a živě pojmut nakladatelovu a knihkupcovu funkci v dnešní společnosti. Učinit jejich povolání otázkou svědomí a kulturní veřejnosti, nejen věcí jednacního řádu zájmové skupiny.

4. Vypracovat si osobité vydavatelské programy. Jimi udržovat v živé a soudné paměti plnost kulturní tradice a zároveň mít spolupracovnickou, chcete-li pedagogickou účast s duchovními potřebami našich dnešních lidí. — Právě v této rozbité době je stále zřejmější, že uvědomělý nakladatel a knihkupec má proč žít a proč pracovat, je-li opravdově zneklidněn soudobým voláním po duchovní pomoci a jejím hledáním. Může pozitivně pracovat proti myšlenkové zemdlenosti a chaosu, proti roztrženosti teorie od praxe, proti davové rozčilenosti a dosazování násilí ne už za ultima ratio, jak by se dalo soudit podle starodávných nadpisů na bedřichovských kanónech, nýbrž na prima et sola ratio, jak nás čerstvě přeškolují zahraniční usurpátoři.

5. Překontrolovávat své programy a práci vysokými vzory a přijmout pro celkovou nakladatelskou a knihkupeckou činnost (nejen pro jednotlivé spisy) zásadu veřejné kritiky.

6. Starat se o zlepšení propagačních metod knihkupců.

7. Věnovat se víc knihkupeckému dorostu.

Jsou to zásady, pro jejichž uskutečňování se v těchto dnech po sčítování s minulostí sdružuje řada nakladatelů v reorganizovaném Kmeni.

Visitator:

K čemu je pražské německé divadlo?

Scéna v Rubešově ulici.

Historie pražského německého divadla po převratu do dnešního dne nebyla ještě napsána. To však neznámá, že snad není pro nás zajímavá. Naopak, mohla by interesovat právě nás, protože tento umělecký podnik je přece jen při dřívější státní subvenci 3 mil. Kč a nyní snížené roční subvenci ve výši asi 1.3 milionu Kč hezkým kulturním příspěvkem největší menšiny, příspěvkem, který opravňuje i jakousi naši pozornost. Toto prostranné hlediště na křižovatce Rubešovy a Hooverovy ulice neleží totiž ani ve starém Rakousku, ani za hranicemi Třetí říše, nýbrž v demokratické republice ČSR. Tohle to, jak se zdá, nikdo z nás neví, odtud ta nesmírná apatie českých novin a českého publika skoro ke všemu, co se v tomto stánku Thalie děje.

Jednou za dva roky se náhle probudí tento zdrželivý nezáměr ze spánku a promění se ve vděčně srdečnou sympatii, když se objeví na plakátech nějaké jméno českého autora nebo skladatele. Po premiéře, při níž se v kuloáru na chvíli mluvilo také česky, však nám zůstane jen kousek vděčného uznání za tuto pozornost a nejsme zvědaví na nic dalšího. Na kousek toho dalšího, zejména na administrativní poměry, na tváře vedoucích ředitelů, na politickou atmosféru podniku a jeho význam pro naši kulturu bychom chtěli přece jen stručně upozornit.

Ti, kteří řídí, a ti, kteří platí.

Pražské německé divadlo, jeviště, o němž někdy vzletně říkáme, že by mělo být výpadovou brankou naší dramatické kultury do světa, se vyznačuje tím, že žádnou kulturní brankou nikdy nebylo. Ani neotvíralo do světa přístup kultuře naší, ani neskýtalo tomu, co bychom si ze světové kultury mohli přát, přístup k nám. Můžeme o něm klidně říci, že je stejně nezajímavé jako jsou obě dvě naše velká divadla česká: a to je konstatování k jeho hanbě, neboť proti českým divadlům má nesmírnou přednost přímého personálního a kulturního spojení s obrovskou oblastí Německa, jež bývalo až do posledního roku jedním z nešťastnějších a neplodnějších terénů pro veliké a dobré divadlo. Kdykoli tato scéna soutěžila s českými, bylo to spíše nějakým tím „Tovaryšem“ nebo jiným lehkým bulvárním zbožím. Pražské německé divadlo nedovedlo nikdy dělati z veliké dramatické literatury živý repertoár. Nic nás při tom neutěší fakt, že to naše divadlo Národní ani Městské nedovedou také, a k omluvě nestačí skutečnost, že toto německé divadlo, jemuž při menší subvenci je dovolen i daleko menší roční deficit, si může také dovolovat méně inscenačních extravagancí. Snad mu nechyběla vždycky ani dobrá vůle, snad je tu něco zatuchlého v jeho atmosféře, v jeho vzduchu, z něhož páchnou jako ze staré skříně stará desetiletí.

K téhle tradici patří především vliv abonentního hlediště a vliv divadelního spolku. Stačí jen vstoupit na jeho jeviště nebo do starých kanceláří, v nichž se dělá divadelní politika, abyste ucítili v nose starý prach přeletující tam a zase zpět v zatuchlém věčném zákulisním průvanu. Ten prach mají ve svých šatech členové vedoucího „Deutscher Theaterverein“, v němž dr. Wolf-Zdekauer, současně prezident Eskomptní banky, předsedá průmyslníkům, advokátům, reprezentantům staroněmecké skupiny z Casina, několika bývalým šlechticům a několika bývalým a dnes pokřtěným židům, — v celku takovému anachronickému, zkostnatělému souboru reprezentantů většinou zakotvených

svými názory někde ve starých nivách bývalého Rakousko-Uherska. Ten prach najdete stejně i v plyši starých křesel a bonentů a v balustrádách předplacených loží: z jakési reprezentativní povinnosti udržují tento kádr předplatitelů německo-čestí pražští židé, průmyslníci a němečtí úředníci, vyšší zaměstnanci bank a prokuristé firem, importéři a rentiéři. Je to prostředí pro milovníky rozkládajících se starých kultur, bylo by třeba melancholie a resignace takového Arтура Schnitzlera, abychom vystihli věrně všechno to poctivé i donkichotské, všechno to arogantní a domýšlivé, v němž se mísí alter Adel a nouveaux riches. Je přirozeno, že to, co z tohoto prostředí umělecky na jevišti vyrůstá, nemůže být československé německé divadlo, mladé divadlo demokratického státu. Je to staré divadlo starého světa, věčně se ztrácejícího v personálních záparech.

Éra Kramerova.

To nebylo ještě do očí za ředitelování Leopolda Kramera, jenž jsa sám herec dobrého jména, udržel si svou prestiž skvělou činohrou, od 1. listopadu 1918, kdy se ujal vedení divadla, až do roku 1927, kdy je opouštěl s dluhem půldruhého milionu korun. Theaterverein mu toho půldruhého milionu velkomyslně odpustil. Odpusťme mu je také pro slušně provedených pět českých premiér.

Trvalo to ovšem skoro šest let, než se atmosféra divadla tak uklidnila, aby se jméno českého autora nebo skladatele vůbec mohlo objevit na divadelní ceduli. Nezapomeňte, že když roku 1918 prezident Masaryk navštívil Německé divadlo v Praze po prvé jako oficiální reprezentant státu, nemohl být ani uvítán národní hymnou „Kde domov můj“. Pořadatelé neriskovali nebezpečí možné provokace a spokojili se uvítáním ve formě obyčejného tuše. Na českou premiéru dalo se myslit teprve roku 1924, kdy byl inscenován „Velbloud uchem jehly“, a dosáhl pak skutečně pěkného úspěchu, jenž ještě téhož roku ponoukl k nastudování Smetanovy „Hubičky“. Na „Prodanou nevěstu“ se nebylo možno ovšem ještě odvážit. Zato viděli jsme tu jiné dva české autory v pohostinských vystoupeních cizích ansamblů. Pallenberg tu sehrál F. X. Svobodova „Posledního muže“ s titulem „Dampfmaschine“, a Konstantinová zahrála Čapkovu „Věc Makropulos“. Také Nedbalova „Polská krev“ a jeho nezdařená aktovka „Slečna Napoleon“ se dostala v tomto roce na scénu pražského německého divadla. To byl počátek snad až příliš slibný a štědrý. Pokračování jsou daleko skromnější a tolik české kultury nenajdeme v repertoáru této scény v celém pozdějším desetiletí už ani jednou, ať listujeme starými divadelními programy sebe pozorněji.

Leopold Kramer udělal svůj rozhodný krok roku 1925 inscenací Smetanovy „Prodané nevěsty“, po níž uvedl příštího roku další českou operu, Janáčkovu „Její pastorkyni“ (Jenufa). Z českého dramatu se objevil po druhém František Langer, tentokrát s „Periferií“. To je všechno, co přinesla Kramerova éra z české kultury za devět let. Tři opery, dvě činohry a jedna opereta, to není mnoho: ale doba, v níž se německá politika v Československu musila teprve učiti nové orientaci a nalézati pod nohama pevnou půdu v území tohoto státu, tato doba se svou lehkou vznětlivostí nesnesla o mnoho více.

Ostatně se nevedlo na jevišti pražského Německého divadla v té době líp ani německým autorům z Československa, ačkoliv se toto jeviště vydávalo za jakéhosi reprezentanta kultury tak zvané „sudetské“. Hrála se roku 1919 „Táňa“ od Arnošta Weisse, rok poté „Zázrak“ od Oscara Baum a spolu se čtyřmi aktovkami redaktora „Pra-

ger Tagblattu“ Arnošta Feigela. Od dvou nejvýznamnějších německých dramatiků žijících u nás dostala se na scénu jen „Klarissino půl srdce“ a jeho pokračování „Proces Bunterbart“ od Maxe Broda, a „Juarez a Maxmilián“ od Franze Werfela. Tři významné večery a tři méně významné, to také není mnoho peněz vyhozených na kmenovou kulturní reprezentaci. Ke konci ředitelování Kramerova se hrál také „Johnny hraje“ od Křenka, o němž jsme na rozpacích, do které národní a kulturní spojitosti jej máme zařadit.

Období Volknerovo.

Skoro docela v klidu odehrála se změna režimu, při níž byl jmenován ředitelem pražského Německého divadla říšsko-německý intendant Volkner. Bylo o něm známo, že vedl do té doby po dva roky vídeňskou Neue Wiener Bühne, a že na ní dohospodařil se znamenitými dluhy. V Praze se přesto těšil Volkner neomezenému kreditu: ještě před svým příchodem byl vynášen do nebe jako jediný možný zachránce Německého divadla. „Theaterverein“ se rozplýval ochotou a kulantností, zaplatil Volknerovi jeho vídeňské dluhy a uvedl ho slavnostně na jeho pražské ředitelské místo. Léta jeho působnosti 1927—1931 představují pro scénu veliký úpadek a nesplnila nic z velikého očekávání. Ke špatné operě upadla ještě také činohra na stejném niveau. Což však nikterak nezmenšilo kavalírství „Theaterverein“, přímo posedlého rozkoší dopláceti na své ředitele: ačkoliv si po vypršení tříleté Volknerovy smlouvy mohli jeho členové říci docela klidně a spravedlivě „Bohudík“, nemohli se přece odhodlati k rozloučení. Prodloužili ještě řediteli Volknerovi jeho smlouvu o jeden rok, zaplatili mu na tento rok jeho plnou gáži, a druhou plnou ředitelskou gáží ve výši 100.000 Kč vypláceli na tentýž rok predestinovanému řediteli dru Egerovi, jenž měl Volknera vystřídati. Krásnější vyhazování peněz je si možno s těžší představit.

Volknerova éra je všechno spíše než utěšená nebo zajímavá, a podíváme-li se na ni s hlediska naší kulturní politiky, skýtá nám stejně málo důvodu k radosti. Roku 1929 byl inscenován Weinbergerův „Švanda dudák“, spíše pro obchodní úspěch, než jako kulturní gesto. Rok 1930 uvedl Františka Langera na pražskou německou scénu po třetí s „Ferdyšem Pištorem“, a také Bedřicha Smetanu po třetí s „Daliborem“. To je všechno z českých jmen. Z německých autorů našich zemí byl uveden Max Brod s H. R. Nackem ve slabé veselohře „Opuncii“, roku 1930 se hrál za výpomoci vídeňského Burgtheatru Werfelův „Pavel mezi židy“, jako jediné představení spolkové byla uvedena hra Dientzenschmiedova „Jízda svatého Jakuba“ a od dvou teplických autorů Hellera a Schütze byla uvedena „Diktatura žen“. To není bilance o nic bohatší.

Je to ztracené období. Doba, v níž němečtí ministři seděli vedle českých ve vládě, se ostýchala reprezentovati na jevišti jediné veliké německé scény Československa podobným utěšeným sousedstvím. Hráti po všech německých jevištích už do omrzení otráveného Weinbergra nebylo přece žádným činem, nalézti Smetanova „Dalibora“ dvašedesát let po jeho premiéře, k tomu nebylo věru zapotřebí objevitelských brýlí, a vzítí za součást pražského repertoáru Langera, jenž měl své zahraniční úspěchy dříve za sebou a byl již opuncován jako jeden z neúspěšnějších moderních autorů, to nemohlo být spojeno s potěšením z riska. Nesdílíme tedy sympatie „Theaterverein“, jenž se s Volknerem v roce 1932 tak těžko loučil.

Perioda Egerova.

A mohli bychom se jen v plné naději těšiti na změnu v ředitelském místě, kdyby se na Německém divadle pražském

neuplatňovala vždycky tak bez výhrady pravdivost německého přísloví, že prý to, co přijde po, není nikdy lepší.

Co přišlo po Volknerovi, byl švýcarský příslušník dr. Paul Eger, bývalý intendant velkovévodského divadla v Darmstadtu a ředitel divadla v Hamburku, známý tím, že řídil známé berlínské divadelní Festspiele a ztroskotal jimi. Muž ohromného společenského postavení a nejlepších kulturních i politických styků okouzčil soubor divadelního spolku tak, že dostal ještě rok před svým nastoupením ředitelského místa gáži jednoho sta tisíc korun, aby se mezitím zasloužil do pražských kulturních poměrů a připravil se na dobu svého tříletého ředitelování, pro něž mu byla určena měsíční gáže 25.000 Kč. Poslanec Kafka představil při nastoupení dra Egera žurnalistům jako jedinou záchranu pražského Německého divadla.

Zprvu to s tou záchranou vypadalo docela pravděpodobně. Na rozdíl od předchozích úsporných epoch, začal dr. Eger svou praxi se zásadou, že se na divadle nesmí šetřit a že se dá publikum získat jen velikými náklady. Tento předpoklad se ukázal správný: jeho první veliké operní představení přineslo skvělý úspěch, vůbec dostalo se vedení opery na dosud nejvýše dosažitelnou úroveň. Bylo to divadlo staré a konservativní, ale se vším vnějším aplombem, jenž vynesl větší počet abonentů a zvýšení prodeje u večerních pokladen. S činohrou to bylo hůře: dr. Eger měl zálibu v angažování nových lidí, najal jich příliš velký počet, při čemž favorisoval zejména Severoněmce, kteří se ovšem v pražském prostředí velice těžko aklimatisovali. Německá Praha má ještě dnes něco z rakouského puncu a na pražské scéně je zvykem, že se hry mluvené žargonem zabarvovaly dialogem vídeňským. Nově orientovaní členové přinesli naproti tomu dialekt hamburský, jenž je bez oné vídeňské a žoviální srdečnosti; obě poloviny ensemblu se ovšem nemohly se svými dvěma dialekty shodnouti, a právě neúspěšnější hry ztratily docela působnost tímto rozpolcením, jež bránilo jednotné souhře rozboru. Dr. Eger byl prostě orientován říšskoněmecky, neměl smyslu pro pražské zvláštnosti a nesnažil se jim ani přiblížit. Což nebylo nic příliš vážného, dokud se neobjevil v čele Německa Hitler.

Epocha Hitlerova.

Tímto okamžikem dostala říšskoněmecká orientace dra Egera náhle naprosto jiný smysl. Začalo se pojednou mluvit o glajchšaltovaném pražském divadle, a jeho ředitel se ničím nepřičinil o to, aby tyto projevy odporu nějak vyvrátil. Linie říšské divadelní expositury v Československu byla zachována. Ředitel Eger obnovil všechny smlouvy s říšskými Němci na své scéně. Desítky vynikajících německých herců, kteří jsou naši příslušníci, ocitlo se po hitlerovském převratu bez místa a bloudí bez angažmá. Ředitel Eger trvá na svém souboru složeném z 80 % z cizinců. České novinky zmizely docela z divadelních cedulí pražského německého jeviště. Ředitel Eger neměl čas během svého studijního roku zjistiti, že Československo bývá nazýváno zemí hudebníků. Ačkoliv je u nás nyní podle výkazu organizace celkem 45 dirigentů bez místa, zaměstnává v pražském Německém divadle své čtyři dirigenty cizozemce (Szella, Rudolfa, Komlose a Schmidta).

Naši Němci mají proti nám rychle po ruce výtku šovinismu: tentokrát však všechny výtky, které tu snášíme proti systému dra Egera, jsou s výtky samotných Němců. Herci bez místa se domáhají práce. Ukazují na to, že v celém Německu je podle oficiální říšské statistiky zaměstnáno pouze 73 herců našich příslušníků, zatím co největší pražská scéna zaměstnává cizích příslušníků přes tři

čtvrtiny. Ukazují na to, že se tu obchází předpis, že pouze 30 % ensemblu smí být vybíráno z cizinců a že to směji být jen síly prvního řádu, zatím co sbor a orchestr smí být sestaven pouze ze státních příslušníků. Obratnou matematickou taktikou se vypočítává těchto 30 % ze souboru nejen čínoherního, nýbrž i s příbráním orchestru a sboru, tak že zákonná třetina je falešně vykázána. Naši němečtí herci si založili v poslední době ochranné sdružení, jež se domáhá alespoň toho, aby nebyli zaměstnáváni kvalitativně méně cenní cizinci proti schopnějším lidem našim.

Tohle jsou ostatně všechno zápasy, jaké vznikly i v ostatních oborech, a které nejsou specifickým problémem našeho německého divadla. Docela individuálním gestem ředitele Egera však je, že se obrátil docela zády k našemu dramatu i k naší operě, které až do jeho období tu přece jen skromně a pořádku hostovávaly.

Jeviště, s něhož je daleko do Č. S. R.

Čím reprezentuje dr. Eger, jako ředitel státem subvencované velké scény, československou kulturu? Operetou B. Grüna „Musik um Susi“ a sylvestrovskou revuí B. Grüna „Goldenes Prag“. To je všechno, pokud ovšem nechceme počítati za reprezentaci vídeňskou frašku Kadelburgovu, která nese titul „Familie Schimeck“, což zní také česky. A pokud se raději nezmíníme o jednom představení „Prodáně včestý“. Bylo to jedno obehnané staré představení, rozklížené na scéně i v orchestru, pro něž nenašel ani šéf opery Szell kdy na nové nastudování a osobní dirigování, takže bylo třeba vzít na ně dirigenta nenáležícího do svazku divadla a nedostačujícího na tento úkol, představení, na něž dr. Eger nenašel vhodnějšího režiséra než jím byl vídeňský dr. Herbert Graf, jenž inscenoval toto národní dílo co možná nejvíce proti jeho duchu. Raději se nezmíníme ani o tom, že toto představení bylo určeno pro návštěvu presidenta republiky, z níž jen náhodou sešlo. Neočekávejte, že se dr. Eger chová pozorněji k tvorbě Němců z našeho státu: neuvedl z nich ani jediné jméno, ani jedinou komedii, ani jediné drama, ani jedinou operu. Ze scény pražského Německého divadla je hrozně daleko do Československa. Daleko blíže je do Třetí říše.

Jako by ti lidé už necítili ani československou půdu pod nohama. Projevuje se tu přímo infekční vliv mentality většiny členů ensemblu, kteří jsou doma v Německu. Činí nátlak i na volbu repertoáru, šilhají přes hranice při každé větě své úlohy, nemohla-li by snad někoho za hranicemi roznévat. Režisér, jenž žije v Praze na 22 let (Hözlín), se vzepřel inscenovati hru Ericha Kästnera „Pünktchen und Anton“, jedno z nejpůsobnějších dětských představení jednoho z největších mladých německých básníků s tím odůvodněním, že se Kästner nedal gleichschaltovati a že ho v Německu nemají dnes rádi. Ředitel Eger námitku uznal a nechal hru inscenovati jiným. Budeme si tedy sestavovat repertoár našich divadel podle toho, jak si to přeje Goebbelsovo propagační ministerstvo? Byly přijaty k provozování Brucknerovy „Rassy“, jedna z nejzajímavějších novinek německého dramatu po hitlerovského. Obsazení bylo znemožněno, protože tři z herců (Frey, Jantsch a Ströhlín) odmítli převzítí role ve hře emigranta. Snad by mělo být hercům cizí státní příslušnosti dáno na srozuměnou, že pokud reflektují na to, býti členy našich ensemblů, musí se jejich politická sensibilita řídit podle našeho klimatu. Jindy vede tento horror Hitleri ke groteskním případům: jeden z herců v Praze již dlouhá léta činných (Goetz) odmítne v aktualizované frašce Nestorově „V přízemí a prvním patře“ pronéstí větu o tom, jak rychle a snadno se někdy změni červená barva na hnědou, protože je to narážka na

mnohé vedoucí politické osobnosti dnešní hitlerovské strany, které do nedávna nosily červené karafiáty. Pořídí si dříve písemné ověření německého vyslanectví v Praze, že uvedené čtyřverší pronesl pouze na nátlak a z donucení, a že sám je naprosto odlišného smýšlení. Bylo by dobře otázati se našich zastupitelských úradů v Německu, jsou-li povoleny podobné reservations mentales i našim příslušníkům hrajícím v Německu všelijaké ty „Schlagetery“ a jiné národně socialistické příběhy, a nehrozil-li by snad v podobném případě politicky nedůtklivému herci našemu buď koncentrační tábor nebo vypovězení do 24 hodin. Stejně zmatené bylo nastudování Kreislerovy operety „Sissy“, jež líčí seznámení mladého císaře Františka Josefa I. s císařovnou Alžbětou, které teprve po třítydenních zkouškách bylo před několika dny zase vyřazeno z repertoáru.

Bylo by těžko vytýkati řediteli dru Egerovi, že ze zlého úmyslu u nás podniká hitlerovskou propagandu. Nikdo není zmatenější a desorientovanější všemi těmi nesnáze a komplikacemi, než tento ředitel. Má nešťastnou ruku, dává se neúspěšnými směry, znepřáteluje si ty, kteří ho mají v úmyslu podporovati, je iritován. Pokud to vede k chaosu v celém vedení divadla, je věcí divadelního spolku, a nemáme důvodu, abychom si lámali hlavy jeho členů. Pokud však to vede k stálému oscilování mezi pólem demokratickým a pólem hitlerovským, musíme prohlásiti, že nám do věci také něco je. Pokud tato politika rozpaků a neschopnosti vede k naprostému vyloučení československého umění ze scény, jež má býti pro Československo jednou z reprezentáčních, a pokud ze snahy zapsati se dobře v říšském propagačním ministerstvu se stává snaha z československého a státem subvencovaného jeviště škrtnouti existenci našeho státu — pak se musíme vyrušiti trochu ze svého vznešeného nezájmu o tuto scénu, a zeptati se jednou hlasitě, k čemu vlastně je pražské Německé divadlo. Musíme se také otázati, nemohlo-li by toto jeviště být skutečně s c e n o u domácí kultury, německé i české, a především scénou demokratické orientace, bez ohledu na to, pohněvá-li se proto ministr dr. Goebbels či nikoli.

dopisy

Odpověď z Národního divadla

V Praze dne 24. března 1934.

Pane šéfredaktore,
v poznámkách, které jste připojil k článku „Mladí a divadlo“ v Přítomnosti z 21. t. m., vyčítáte Národnímu divadlu byrokratickou administrativu a činíte mne za to spoludopovědným.

V novinářském slovníku je byrokracie nadávkou a demokracie pochvalou. Víte však, že může být demokracie dobrá i špatná, a s byrokracií je tomu také tak. Navzdory těm řeckým významům i demokracie i byrokracie je tím lepší, čím více dovedou svojí vládou sloužiti. Ne sobě, ne zevní moci, ale vnitřním hodnotám. Sloužit! Ne přisluhovat! A to je ostří odpovědnosti: Vedoucí službou zabrániti kažení, ničení a zneužívání svěřených hodnot.

Tedy divadelní, v daném případě lépe státní byrokracie, jejímž jsem též — nikoliv teprve popřevratovým — členem, a to v Národním divadle vedoucím, musí sloužiti věci, ne přisluhovati osobám a musí brániti špatným věcem a špatným, slabým, škodlivým, jalovým, nicotným osobám i činům. Ovšem právě tak musí dobré osoby a věci nejen brániti, ale i hledati a přidružovati si. K šťastnému hledání však už je třeba také jiných podmínek.

Nad divadelním ředitelem se ovšem opona nezvedá, a není to jeho vinou, musí-li vyjít ze svého pozadí. Podmínkou jeho neviditelnosti totiž je, aby v kompetencích a funkcích, které má chrániti při jejich uměleckém výkonu, to všechno šlo jak se patří. Jinak jeho funkce automaticky se rozšiřuje bez jakékoliv byrokratické touhy po moci. Vždyť ředitel má konečnou hospodářskou odpovědnost za 700 divadelních zaměstnanců a má také svou čestnou spoluodpovědnost za uměleckou pověst ústavu, který řídí, má, odpusťte mi tu trivialitu, povinnost vybrati denně v obou divadlech průměrem 25—30.000 Kč, jako má povinnost dělat happy end dobrého večera ze všeho sváru ideí, schopností, dobré vůle (a také jejich nedostatku) u všech lidí na jevišti i v hledišti.

Jak rád by pohlížel na nejméně 30 repris jedné hry a nezádal nové a nové studium! Jak rád by pohrdal obchodem! Jak rád by denně viděl na divadle tabulku: Vyprodáno! Toto potěšení mu však způsobí málokterá hra ze světového repertoáru a z domácího teprve už málokterá! Má proto odmítat dvě třetiny domácí produkce? To by byla zrada vlastního úkolu Národního divadla, jež má býti především pro vývoj českého tvoření dramatického i operního. Za jakých hmotných podmínek však se koná tento úkol! V r. 1930 bylo pro Národní divadlo v rozpočtu 14,600.000 Kč, v roce 1934 jen 8,500.000 Kč, v posledním roce zemské správy — 1929 — bylo spotřebováno pro Národní divadlo podle uzávěrky 11,812.813 Kč. Ale víte, kdo udržuje rovnováhu v Národním divadle i při snížené státní subvenci o více než 40%? Abonentů a abonentní systém!

Uveřejním jednou čísla, aby se vědělo, co z abonentní kvoty připadlo na udržení hodnotných původních děl na jevišti Národního divadla a kolik na ně přispěli návštěvníci nepředplacení! Zatím konstatuji: Abonentů svého podílu na zachování Národního divadla nezmenšili, naopak, katastrofální pokles předplacení z minulých let se v posledních dvou letech zastavil, a to s výsledkem lepším letos než loni. Opakuji, co jsem řekl jinde: Abonentů jsou z nejuvěrnějších přátel divadla! Mají být nebdáním svých přání dohnáni k tomu, aby zas vypovídali své předplacení? Já bych nechtěl nésti za to odpovědnost.

Tak zvané lóžové obecenstvo, pokud svoji povinnost nekoná v předplacení, Národnímu divadlu mnoho nepomůže. Přichází jen na premiéry a pohostinské zvláštnosti. Je ho však stále méně a jen technická nemožnost přestavby divadla udržuje lóže jako pozůstatek z jiných dob.

Dramaturgické ho výběru pro jeho základní důležitost se zde nedotýkám. Platí o něm ovšem totéž, co jsem řekl: administrativa (nejen ředitelova) zasahuje, jen když musí. Nemohu popírat, že s mnohými výtkami souhlasím, právě tak jako s tím, co je uvedeno v článku pana O. Mrkvičky, a zase opakuji: Je to kompetence uměleckých činitelů a jen z nezbytnosti, nikoliv z byrokratické vládyčtivosti administrativa jim tuto povinnost připomíná, hodlajíc ještě zdůrazniti své připomínky.

Vaše zmínka o nevhodném zásahování „byrokratické administrativy“ je všeobecná a slibujete, že ji rozvedete. Při tom Vám zajisté neujde, pane redaktore, že v uměleckém světě se výtka byrokratismu dává vedle toho, o čem jsem již mluvil, také činnost, která znamená jenom provádění zákonů a nařízení, mezi něž náleží i finanční zákon (státní rozpočet) i prosté udržování pořádku. Nevzbuzuje právě tato povinnost ono antibyrokratické rozhořčení? Nejsou to (nám všem gážistům) nemilé platové srážky? Není to ta rozpočtová rovnováha, na jejíž dotační podmínky nemá ředitelství vlivu, kterou však je zavázáno vytvořit a zachovat pro udržení všech divadelních

existencí? Není to vyplňování uložených dotazníků? Není to (také odjinud doporučovaná) zvědavost, kam, kdy a s kým i s čím se jezdí na pohostinské hry po čl. venkově, čímž se umělec nesporně znavuje, zejména když vystupuje také ve hrách nebo rolích v Národním divadle vůbec nehraných? Není to snaha, aby z koušky byly předpisovány tak, aby se mohly konat, a aby při nich byli přítomni všichni zkoušející? Nejsou to dispozice s obtížnými a ne vždy nezbytnými pomůckami, na př. otáčivým jevištěm? Není to připomínkami toho, že obecenstvo chce za své peníze vidět hru v pravé podobě, slyšet ze svých míst a rozumět myšlenkám hry? Není to zrušení la viny volňásků? Bude dobře, zeptáte-li se svých informátorů na tyto a jiné konkrétní věci. Velmi mnohý člen, jehož uměleckého charakteru si opravdu vážím, mne jen povzbuzoval a povzbuzuje k zasahování do těchto věcí.

Dr. Mojžiš-St. Lom.

(Poznámka redakce. Odpovíme na tento dopis p. ředitele Národního divadla v článku, kde rozvedeme poznámky z minulého čísla.)

Na odpověď z ministerstva obchodu

Vážený pane redaktore, v odpovědi přednosty oddělení ministerstva obchodu, Dra Kaufmanna, jemuž podléhá i filmový referent Dr. Piskač, je několik nejasností, které zastírají skutečný stav nezákonné anarchie v praxi tohoto ministerstva. Jako filmový teoretik a právník jsem ovšem s radostí uvítal, že poprvé za trvání nynější filmové praxe (kterou pokládám za stejně zhoubnou jako Jiří Walter ve svých článcích), dal se zástupce ministerstva obchodu pohnouti k tomu, aby promluvil na objasnění této praxe. Bohužel je tato odpověď tak neúplná, že Vás nemohu nepožádati o laskavé otištění těchto několika řádek.

1. Pan Dr. Kaufmann tvrdí, že není možno mluvit o filmové diktatuře. Prosím jej, aby nám objasnil, že celá tak zvaná podpora české filmové výroby neprospívá než ateliérům A-B. Prosím jej, aby mi laskavě vyvrátil tvrzení, že česká filmová produkce je počínání a priori pasivní, a že jediný, kdo může na výrobě českých filmů vydělávat, je společnost A-B s pronájmem svých, státem tak hojně favorisovaných ateliérů. Bylo by také třeba vyvrátiti tvrzení, že česká filmová produkce je tak pasivní, že dokonce ani žádný film, vyrobený samotnou společností A-B (až snad na jednu výjimku), neuhradil svých nákladů a investic.

2. Pan Dr. Kaufmann tvrdí, že státní záruka ve výši 5 milionů korun (bylo to 8 milionů, pane přednosto), věnovaná firmě A-B se státu dobře vyplatila již jen z toho důvodu, že tím stát získal statného daňového poplatníka. Prosím p. doktora, aby si toto své tvrzení přezkoumal z fassé berního úřadu, neboť podle poslední publikované bilance spol. A-B bude přesahovati daň této firmy za minulý, vysoce příznivý rok sotva 50.000 Kč, zatím co subvence udělená na každý jednotlivý český film, i ten největší brak, obnáší 105.000 Kč.

3. Prosím p. Dra Kaufmanna, aby laskavě vysvětlil, o který zákon se opírá dnešní filmová praxe ministerstva obchodu. O který zákon se opírá, že filmový referent Dr. Piskač zakázal pražské firmě dovézti nádherný francouzský film „Maternelle“ pro naše pohraniční území, která francouzsky mluvené filmy vůbec nehrají, také v jeho německé verzi? Či snad se mu zdá, že tento typicky francouzský film by německy dublovan byl pro naše známé území nebezpečnější, než hitlerovský

propagační brak třeba takového „Uprchlíka z Chicaga“, jehož dovoz byl ochotně povolen?

4. Prosím p. pisatele, aby mi laskavě vysvětlil, o jaké zákonné opatření se opírala praxe ministerstva obchodu, která za přírodní film „Mizející svět“ dala půjčovně filmu zvýšený přiděl 8 kontingentních listů, to jest hodnotu 168.000 Kč (byla to ovšem půjčovna A-B), a která na jiný přírodní film, rozhodně krásnější, jež vydala jiná půjčovna, na film „Zem spieva“, nepovolila ani jediný kontingentní list.

5. Prosím p. přednostu za laskavé poučení, proč se zdráhá ministerstvo obchodu vydati v případě nepovolení dovozu nebo odmítnutí vydání kontingentních listů vyhotoviti písemné z a m í t a v é u s n e s e n í, aby byl možný právní postup dovolací k nejvyššímu správnímu soudu na přezkoušení legálnosti této praxe. Proč se vyřizuje všechno jen telefonicky a ústně, když přece již žijeme ve věku psacích strojů a písemných řízení.

6. Uslyšel bych také velice rád, stejně jako jistě všichni ostatní čtenáři, úřední popření, že německé dovážené filmy neobsahují ani za mák hitlerovské tendence, že mohou jen prospěti v našich územích osídlených Němci, že všechny tyto ministerstvem bez námítky povolované filmy jsou umělecky hodnotné, zatím co naopak americké filmy, na něž kina i diváci už tak dlouho čekají, že jsou bezcenný brak a že by nám mohli jen škodit. Uslyšel bych také rád úřední zjištění, že české filmy zhotovené za blahodárné státní subvence, jsou vysoce umělecky hodnotné.

7. Rád bych také slyšel jméno jediného českého filmového výrobce, jenž by p. doktorovi potvrdil, že ze státní subvence měl skutečně pouze on prospěch a že státní subvenci neshltly fantastické a monopolní účty ateliérů, dvojnásob vyšší, než kdekoli v cizině.

Objasnění těchto bodů mohlo by velice prospěti k uklidnění našich bohužel tak neklidných filmových poměrů.

JUDr. Walter Lustig.

V Praze dne 25. III. 1934.

Brněnští studenti se brání

V Brně dne 23. marca 1934.

Vážený pán redaktor,

v „Přítomnosti“ zo dňa 14. marca t. r. popisuje pán Jiří Šujan v článku „Slovenské studentstvo nejde s českými fašisty“ priebeh valného shromaždenia Ústredného sväzu čl. študentstva nepravdive, a zástupcom brněnského sväzu dáva meno („Národnodemokratičtí, ligističtí a fašističtí delegáti“), ktoré formálne je nesmyslom, ponač Sväz čl. študentstva v Brně nie je žiadnou politickou organizáciou, a jestli sa pán pisateľ domnieva, že snáď politické presvedčenie brněnských delegátov sa dá vyše uvedeným spôsobom generalizovať, je to prinajmenšom generalizovanie veľmi smelé.

Pre vysvetlenie uvediem niektoré faktá. Do vyše uvedeného súročenstva zo šiestich brněnských delegátov (jestli ovšem Sväz čl. študentstva v Prahe podobné súročenstvo predstavuje) môhol by sa snáď počítať jeden národný demokrat. Pri jednaní na zastupiteľstve ÚSČS. o čestnom členstve dra Kramářa postavili sa jasne proti len brněnski delegáti. Bol to brněnski delegát, príslušnik „fašistickej buňky“ (podľa p. Šujana kto nie je socialistom, je príslušnikom fašistickej buňky), ktorý spôsobil, že telegram dru Kramářovi bol poslaný po bojovnom hlasovaní. Pri podaní rezolúcie proti menovným zásahom parlamentu a vlády som prehlásil menom brněnského sväzu čl. študentstva, že brněnski sväz je proti podobnej rezolúcii a v prípade jej odhlasovania prehlási verejne, že s ňou nesúhlasí.

Týmto nechcem tvrdiť, že brněnska oblasť postupovala na valnom shromaždení ÚSČS vždy jednotne s t. zv. opozíciou,

ale chcem len ukázať, že brněnski delegáti, ačkoľvek tvoria podľa p. Šujana súročenstvo národnodemokraticko-fašisticko-ligistické, postupovali veľmi objektívne.

Eudévit Šlahor,

abs. techn., delegát SČS v Brně na ÚSČS.

Ze světa filmové výroby

V Praze dne 23. března 1934.

Vážený pane redaktore,

prosím, abyste laskavě otiskl vysvětlení k článku zn. „F“ pod titulem „Marijka a Melantrich“ v poslední „Přítomnosti“ otištěnému, pokud se týká mé osoby a práce na filmu „Sedmá velmoc“.

Oprávněně špatné referáty o tomto filmu jsem přečetl, souhlasil s nimi a mlčel. Jednak z vědomí odpovědnosti a za druhé k vůli nemoci. Mluvit a psát a vysvětlovat, že to, co se předložilo veřejnosti jako mé dílo, není mojí dílem — mluvit „špatně“ t. j. pravdu o mých bývalých zaměstnavatelích, se přičilo vkusu a mému pojmu o odpovědnosti. Čtyři měsíce mlčím a nebráním se, ale dnes si opět na mě vzpomněla značka „F“, a jelikož jsem opět zdrav, prosím Vás o toto uveřejnění. Značka „F“ je velmi informována (aspoň tak tvrdí) o filmové branži. Ví tedy také, jak který film vzniká — v jakém prostředí a za jakých okolností. Tedy musela také vědět o tom, že výrobci filmu S. V. najali pana Kubáska, aby tento film znovu sestříhal a upravil. Pan Kubásek jej sestříhal o 900 m t. j. slovy devět set metrů na zbytečně krátkou metráž 2.350 m. O tom přece značka „F“ ví, když je tolik informována. A přesto neuznala značka „F“ ve své referentské povinnosti uvážít, že tedy ne mou vinou byl film diletantský a nesrozumitelný, neuvažovala o tom, že tak špatný film nemohl vyjít z rukou režiséra. Neuvažovala a nevyslovila podiv nad tím, že výrobce může kašlat na zákon o autorské ochraně a dělat si s filmem co chce. Nevzpomněla na to, že výrobce má prostředky pro advokáty a soudy, a že tři roky nezaměstnaný režisér na luxus, hledat svoje právo, nemá. Ne. O tom ona neuvažovala.

Proto žádám značku „F“, aby vzala laskavě na vědomí, že po mnohých zkušenostech musel jsem se vžít do naivního způsobu myšlení pánů výrobců S. V., kterým se nelíbí scenario skutečně filmové — doslova naházet do scénária spoustu dějů, stačících na pět filmů, a v stejně naivní důvěře pokračovat, „že se mně to do filmu vejde“. Byl jsem vojáckým způsobem štván do práce a točil jsem denně přes 50 záběrů. A přece nebylo možno tuto syrovou práci režijní nazvat špatnou. Po strašné práci ve stříhu — v důsledku vnucené mně chyby — podařilo se mi film vtěsnat do maximálně stanovené délky na tolik zdařile, že vyhovoval běžnému vkusu obchodních potřeb.

Pak ale najatý pan Kubásek vykonal striktní rozkaz a za „strašné námahy“ — za 1 a ½ hodiny, jak se sám přiznal — film „nově upravil“. Ve schůzi režisérů veřejně jsem jej za to obvinil z vědomě a úmyslně špatného sestříhu z důvodů konkurenčních. Teprve tehdy — na podkladě mého případu — bylo vydáno rozhodnutí, že režisér nesmí ani dodělavati, ani stříhati film svého kolegy bez jeho výslovného souhlasu.

Prosím tedy značku „F“, aby napříště postupovala tak, aby nebylo nutno psát takováto vysvětlení, pro něž se znovu sesypou na hlavu podepsaného spousty výpadů, urážek a uměle vyrobené špíny — jimiž bude mět být zakryta velká vina výrobce filmu a jím najatých osob. Budou mít výhodu proti mně jen v tom, že mají peníze.

V důvěře, že vyhovíte mé prosbě děkuji Vám srdečně

a poroučím se Vám

režisér *Přemysl Pražský.*

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Roč. 4. Číslo

13

Josef Hora:

NA JARĚ*

*Jak úsměv šestnáctiletých
v březnovém světě kvete dým.
Rty vypuštělé v písňě hlas
šeptají tiše: Kolik z nás,
kolik z nás v to, já co vím —
je jaro ... jaro ... jaro ...*

*Po vzdušném moři jede loď,
ó, tváří, laskavá dnes ke všem.
Jdu jako snem ... ty doprovod
na druhý břeh mě tichým dnem —
ach, kéž by život byl čistý tak
jak nebesa, jimiž pluje pták,
je jaro ... jaro ... jaro ...*

*Kolikrát, než se rozzářil
v březnovém slunci dávkou,
kolikrát už v mém srdci žil
den tento dřít modravou,
jež pohledy mé protkala
a odevšad mi šeptala
je jaro ... jaro ... jaro ...*

*Po vzdušném moři jede loď,
ty všudypřítomný to zřít —
kytici růží hodil kdos
churavé dívce pod povoz
a ona nestonala již
je jaro ... jaro ... jaro ...*

*Však lehkou oddati se snům,
jež vzbudil bílý světla kmit.
Tisíce brání tisícům
vidět jaro, v slunci žít.
Tepru až bouře zatřesne,
i po sklepeních zableskne,
se jaro ... jaro ... jaro ...*

* Ze sbírky „Bouřlivé jaro“.

První demise Jiřího Stříbrného. 9. září 1919 byla vykonána osobní změna na jednom z míst Tusarovy vlády. Ministr železnic, Jiří Stříbrný, nejsilnější muž československých socialistů, byl nucen podat demisi pro soukromou aféru: hrál karty ve společnosti, v níž prohrával peníze také známý pozdější defraudant, pokladník Městské spořitelny pražské. Když tato věc stala se známou a když se nad ní pohoršil také prezidentův puritanismus, Stříbrný uznal, že se dostal do nepříjemné situace a že v zájmu vážnosti vlády musí odejít. Ještě jeden ministr býval členem oné společnosti: Karel Prásek, správce resortu zemědělského. Ten však prokázal větší odolnost vůči nelibosti veřejného mínění a presidenta a demisi nepodal, ačkoliv se to také očekávalo. Ministru železnic byl odchod ulehčen uznalým dopisem prezidentovým. — Po svém pádu zachoval se jako muž pevný. Nehořekoval jak bývá zvykem u jiných, ani se necvičil ve vzdoru. Klidně zaplatil cenu vyžadovanou veřejným míněním a věnoval se práci ve straně. Poněvadž se tomu věnoval energicky, ovládl ji takřka úplně. Vyznamenává se finanční obratností, získal si mezi straníky pověst tím, jak dovedl opatřovat straně peníze; tím si zajistil vůdčí postavení na několik let. Všichni vědecky uznávali, že postavil stranu na pevné základy. V tom byl žákem Švehlovým, snad také v tom, že se na nepravdivost dával dosti shovívavě jako na přirozenou součást poválečné demoralisace světové. Na rozdíl od Švehly, stal se však sám osobně středem některých takových nepravdivostí.

(Ferd. Peroutka: Budování státu.)

Karel Čapek:

PUPENCE*

Dnes, 30. března, o desáté hodině dopoledne se za mými zády rozevřel první kvítek forsythie. Tři dny jsem hlídal její největší puk, podobný drobné zlaté lusce, abych nepropásl tento dějinný okamžik; došlo k němu, zatím co jsem se díval na oblohu, bude-li pršet. Zítřka už budou pruty forsythii posety zlatými hvězdami. Nedá se to zdržet. Nejvíce, to se rozumí, si pospíšily bezy; než se člověk nadá, mají naděláno útlých a křehkých lístečků; bezu se, človče, nedohlédáš. I ribes aureum už rozvíjí své vroubkované a zrašené křežlíky; ale ostatní keře a stromky ještě čekají na jakési velitelské „ted“, jež dechne ze země nebo z nebe; v tu chvíli se rozevrou všechny pupence, a bude to tu.

Takové rašení náleží k úkazům, kterým my lidé říkáme „přírodní pochod“; jenže rašení je skutečný pochod. Tlení je také přírodní pochod, ale některak nepřipomíná pěkný marš; nechtěl bych komponovat nějaké „tempo di marcia“ k pochodu tlení. Ale kdybych byl muzikant, složil bych „pochod pupenců“; nejdřív by se rozběhl lehký marš bezových batalionů; pak by se daly v pochod čtyři rybižů; do toho by vpadl těžší nástup pupenců hrušňových a jablonových, zatím co by mladá tráva brnkala a štěbetala na všech stranách, co by jich bylo lze sehnat. A za tohoto orchestrálního doprovodu by pochodovaly pluky ukázněných pupenců, ženoucích se bezoddyšně vpřed „nádherným nástupem“, jak se říká o vojenských parádách. Ráz dva, ráz dva: panebože, jaký je to pochod.

Říká se, že z jara se příroda zazelená; není to tak docela pravda, neboť se také začervoná brunátnými a růžovými pupeny. Jsou pupeny temné nachové i zkréhle zardělé; jiné jsou hnědé a lepkavé jako smůla; jiné jsou bělavé jako plst na

* Výtah z knihy „Zahradníková roku“.

POZNÁMKY

A všude na této zemi, kde ideály svobody a důstojnosti člověka, snášenlivosti a úcty pro individualitu a nedotknutelnost lidských práv jsou v úctě, tam je kulturní dědictví Anglie, a vy nehledíte na cizí zem, nýbrž na tu „větší Anglii“, kte-

rá je domovem většiny civilizovaného světa.

Je více Doverů na tomto světě, ale musíte je hledat na mravní mapě světa.

Před třemi sty lety dal Shakespeare Perditě ztroskotat na pobřeží Čech. To bylo částečné mylné, částečné předčasné. Nemáme žádného pobřeží a teprve

FEUILLETON

Stanislav K. Neumann:

HUCULSKÁ SVATBA*

Rozpršelo se. Stojím pod hustou a rozložitou borovicí u kostela. Je nás tu mnoho. Také kostelní předstí je plna. Ale Huculové venku roztáhli deštníky. Deštník je patrně jejich zvláště oblíbený a potřebný artikl z civilizační hromady, jako — namátkou si vzpomínám — na příklad v Pardubicích kolo a ve Smržovce ruční sánky. Méně civilizované bývá tu jeho vzezření s dráty podivuhodně obnaženými. Před „Kulturou“ nproti, jejíž výkladní skříň je naplněna zaprášenými tretkami, stojí mladá Huculka s takovým roztočivým deštníkem a na druhé straně se krčí ke zdi starý žid v kaftanu. Kdyby ne-

* Výtah z knihy „Enciány s Popa Ivana“.

pršelo, byla by to typická kulturní fotočka z Rachova.

Pak, když se trochu vyjasní, spěcháme po mostě na druhou stranu, na huculskou svatbu; jsou dvě zároveň, jedna ve starším zděném kostelíku řecko-katolickém, v koutě pod kopcem na levém břehu Tisy, cesta jde tudy na Menčul, druhá v novém dřevěném pravoslavném, na témž místě, jen poněkud výše. Rozhodujeme se pro tuto, poněvadž právě došla do kostela, slyšeli jsme cestou hrající a výskající průvod, lépe řečeno snad vůz se svatebčany; svatba řecko-katolická se blíží asi už ke konci. Kostel, pořádná ratejna holá, od paty až ke křížům na malých kupolích sbitá lehce z trámů, prken a latěk, je naplněn ovčím pachem a vlněním chladného průvanu. Když tak pozoruješ to navrhované dřevo nahé, ozdobené toliko kolem svatostánku několika korouhvemi a ikonami, tu dřevěnou a dřavou slupku tenkou, obalující mrazivé prázdno, na jehož dně je nakupen kolem obřadního stolu

uprostřed hlouček venkovanů s několika přihlížejícími turisty, řekneš si, proč vlastně tito chudí lidé staví si tu ještě takové studené, nesugestivní boudy pro svou pobožnost, proč tito pohané veškerou svou mentalitou, sensibilitou a všemi svými pověrami neprovozují svého kultu někde v přírodě, kde tajemství života šumělo by v korunách buků a chvělo se v keřích a travinách.

Všecky náboženské opiáty, co jich jest, jsou toliko dvojitý druh. Lid má své přírodní pověry, ve všech obalech věčně stejné, byť světlejší někde a temnější jinde; libomudrci mají své pověry ideologické a spekulace, které svým původcům zjednávaly blahé vědomí povýšenosti a ostatním kladou pouta a okovy. A tak i huculská svatba přes křesťanské zkomoleniny, přes nekonečné řeči, zpěvanky a evoluce popovy, jeví všechny základní prvky svatebního ceremonielu nejen přírodních Slovanů, nejen přírodních Indoevropanů, nýbrž v různých obměnách snad všech ná-

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.

Henry Drummond & Co. LTD.

továrna jemných anglických látek
SHIPLEY (England).

Anglické pánské látky z továrny přímo

k vám

Prodej ve velkém i malém.
Ceny: Kč 90.—, Kč 130.—
za 1 m.—Sklady a generální zastoupení:

EMIL GRODECKÝ, PRAHA I,

Bílková 10. Tel. 624-95

Vzorky na venek vyplacené

bříše ramlice, ale jsou i fialové a plavé nebo temné jako stará kůže. Z některých se vydírají cípate kraječky, jiné jsou podobny prstům nebo jazykům a zase jiné se podobají bradavkám. Některé masitě bobtnají, zarostlé chmýřím a zavalité jako štěňata; jiné jsou utaheny v tuhý a hubený hrotek; jiné se otvírají načepýřenými a křehkými chvostky. Říkám vám, pupence jsou stejně podivné a rozmanité jako listy nebo květy. Člověk není nikdy hotov s objevováním rozdílů. Ale musíte si vybrat malý kousek země, abyste je našli. Kdybych běžel pěšky až do Benešova, viděl bych menší kus jara, než když si sednu na bobek v zahrádce. Člověk se musí zastavit; i vidíte pak rozevřené rty a kradmé pohledy, něžné prsty i vztyčené zbraně, křehkost nemluvněte i vzpurný rozmach životní vůle; a tu slyšíte

tičounce buráčet nekonečným pochod pupenců.

Tak, zatím co jsem toto psal, padlo, jak se zdá, ono tajemné „teď“; pupeny ráno ještě ovnuté tuhými povijany vysunuly křehké špičky lístků, pruhy forsythii zazářily zlatými hvězdami, nalité pukly hrušňové se trochu rozvalily a na hrotech nevím jakých pupinků jiskřily zlatozelené oči. Ze smolných šupin vyčouhla mladická zeleň, tlustá poupata se rozpukla a dere se z nich filigrán vroubků a řásniček. Nestydě se, ruměný lístku, rozevři se, složený vějířku; protáhni se, ochmýřené spáči; už byl dán rozkaz na cestu. Spusťte, intrády nenaplaného marše. Zabýskejte ve slunci, zlaté plechy, zaduňte, tympány, hvízdejte, létny, rozlejte svou pršku, nesčíslné housle; neboť hnědá a zelená zahrádka se dala na vítěsný pochod.

rodů přírodních na určitém stupni kulturním. Kouzla oplodňovací (pohazování nevěsty a ženicha rostlinnými plody), kouzla plašící nebo usmířující duchy (zahalování nevěsty, obcházení stolu), spojování rukou (zaručiny, rukoviny, obručení), svatební koláč atd.

Neviděli jsme všechno, poněvadž jsme nepřišli hned na průvod, a nerozuměli jsme všemu, poněvadž po prvé nepoznání všech souvisejlostí, hlavně neznání-li dobře řeč. Nejlepší momenty byly: korunování novomanželů velikými, mosazně zlatými korunami; nevěstě musila být zezadu přidržována na hlavě, poněvadž nechtěla sedět na jejím tradičním údesu svatebním, ozdobeném nad čelem složitým a pestrým kotoučem, a pak obcházení stolu s hořícími svíčkami a s rukama spojenými dlouhým bílým pruhem látky, zavěšeným nevěstě kolem krku. Obřad čistě kněžský byl nekonečný: mladý, ještě sličný a teprve zarůstající pop s vousem a vlasy pečlivě pěstěnými, nevydělal si svou odměnu bez práce. Také jeho starý dědeček zpíval docela slušně. Novomanžel stál a naslouchal, dali se vodit i všechno s sebou prováděti trpělivě a ztrnule; toliko nevěsta, která patrně ztrávila

mínulou noc přípravami, zívla si tu a tam a oživnou upřímností, třebaže si diskretně zakrývala ústa silnou, červenou rukou.

Předešli jsme svatebčany při odchodu. Připravili jsme si na kostelní verandě fotoaparát. Venku už zase lílo, Novomanželé, zpozorovavše, že je chceme zachytiti, zastavili se na prahu a stáli, stáli, zavřeli jsme již aparát, ale stáli ještě, až jsme byli nuceni dáti jim pokyn, že se mohou hnouti; snímek se, žel, nepodařil. Paní K., moravská spisovatelka, která tu byla již delší dobu a sbírala tu materiál, hlavně folkloristický asi, a s kterou jsme náhodou předešlého večera seděli v nádražní restauraci, poradila nám, abychom dali novomanželům nějaký menší dárek peněžní s blahopřáním, že nás pak ochotně vezmou s sebou na všechno další. Ale neznajíce jejich jazyka a ještě příliš cizí v tomto světě, neměli jsme k tomu dosti odvahy, netančíme také, jíme a pijeme už velmi opatrně, byli bychom bývali jen pasivními a snad dokonce zarážejícími diváky svatebního veselí. Toužili jsme také spíše po přírodě zdejší, než po lidské společnosti, a plačtivá obloha činila nás již poněkud malomyslnými.

v těchto dnech bychom mohli právem říci: Také my jsme Dorem a naše hranice jsou útesy Západu.

Karel Čapek
v anglickém rozhlase.

Celá Čapkova přednáška, proslavená v anglickém rozhlase, jejíž výňatek jsme tu citovali, bude zařazena do nového vydání Anglických listů, které je připraveno ještě na jaro 1934.

LAICHTEROVA FILOSOFICKÁ KNIHOVNA. Každému aktivisticky myslícímu vzdělanci poslouží za základ pro politické a sociální vzdělání proslulé dílo ruského sociologa a profesora harvardské univerzity P. Sorokina „Sociologické nauky přítomnosti“. Tento dobrý úvod do sociologie a přehled všech nauk posledních 70 let přeložili a doplnili pro Laichterovu Filosofickou knihovnu Blažena a Zdeněk Ullrichovi. Zároveň se Sorokinem vyjdou v novém ročníku LFK čtyři Platonovy dialogy o posledních dnech Sokratových v překladu F. Novotného: Euthyfron, Obrana Sokratova, Kriton a Faidon. Podrobnější informace o výhodném sešitovém vydání nalezne čtenář v prospektu Laichterova nakladatelství, který je přiložen k dnešnímu nákladu.

JARNÍ ALMANACH KMENE 1934 vyjde pod heslem **MLÁDÍ** v redakci Libuše Vokrové a v úpravě ak. malíře Vojtěcha Tittelbacha. Má být glosou k současnému životu dnešního mládí, jeho vztahu ke kulturnímu projevu, obrázkem o pojetí mládí v pracích vynikajících spisovatelů mladých i klasických. Jeho obsah bude zábavný i vážný a přinese práce dosud málo známých autorů vedle výběru hodnotných ukázek z prací autorů známých jmen.

REORGANISACE KMENE. Klub nakladatelů Kmen konal valnou hromadu, na níž kromě výročních zpráv schválena byla také změna stanov, zvláště základního článku o účelu klubu a o prostředcích k jeho dosažení. Do Kmene byly přijaty firmy: Jan Laichter, Melantrich, a Jan Štenc. Nový výbor byl ustaven takto: předseda: Václav Mikota (Hudební Matice Umělecké besedy); místopředseda: Dr. Bedřich Fučík (Melantrich); jednatel: Julius Fürth (Fr. Borový) a Dr. František Laichter; pokladník: Jaroslav Hampl (Kvasnička a Hampl); členové výboru: Václav Petr, Václav Poláček (Družstevní práce), Karel Synek, Josef Toman (S. V. U. Mánes) a Srdivoři: Karel Janský a Alois Sráče.

ČTVRTÉ ČÍSLO listu pro výtvarnou práci a uměleckou kulturu „Život“, vydávaného Výtvarným odborem umělecké besedy v Praze za redakce Vladimíra Holana je věnováno malířskému umění Josefa Čapka a přináší příspěvky Jana Zrzavého, Františka Langra, André Gida a j. mimo mnoha obrazových reprodukcí.

AMERICKÝ TISK O TROCKÉHO „DĚJINÁCH RUSKÉ REVOLUCE“.

Houston Gargoyle, Houston, Texas.

Šťastnou náhodou dostává se světu bezmála dokonalého dějepisného díla o jedné z jeho největších událostí... Je takřka nepochopitelné, jak mohl kdokoliv, byť i zaujímá tak výhodné pozorovací stanovisko jako Trocký, proniknout, analyzovat a popsat překotný vývoj masového vědomí národa, uchváceného tak mocnou bouří. Ale on to dokázal. Jeho zraku neunikla ani jediná fáze bliskurychle se měnícího obrazu, ani sebe menší významná skutečnost. Pod jeho perem se zdánlivý chaos seřazuje v sled událostí, které, byť se navenek zdály sebe bouřlivější a zmatenější, mají v sobě cosi nevyhnutelného, co lze sotva popít... Tak se stává kniha Trockého, zvláště v dobách, jako je nynější, neocentelným vodítkem na poli masové psychologie. Její význam je tudíž značně širší než odpovídá jejímu, čistě historickému charakteru... Není ani možno přeceňovat význam takové knihy. Mimo to je nesmírně zajímavá už proto, že je psána takovým mistrem slohu, ironie a povahopisu.

Cincinnati Times Star:

Řeč Trockého má staccata strojní pušky, jeho slova fičí jako kulky...

Sacramento Bee:

Sotva přeháníme, řekneme-li, že je to jedno z nejlepších historických děl našeho století...

Možná, že nedosáhne veliké popularity. Sloh Trockého vyžaduje soustředěnou pozornost a vážného úsilí čtenáře, a jeho spis nelze zběhně přeléstnout. Vynaložíte-li však na něj potřebnou námahu, shledáte, že je nesmírně vzrušující a poučný.

New York Times Book Review:

Knihy, vynikající hodnoty, bohatá na podrobnosti. Obrazy lidového povstání v Petrohradě, jež bezprostředně předcházelo vzpouře Gardy a odstoupení Mikuláše II., jsou skvěle vykresleny.

New York Herald Tribune:

Trocký je umělcem stejně jako revolucionářem a zná filosofii a vědu stejně dobře jako umění dělat revoluci. Je to jeden z největších a nejpozoruhodnějších dokumentů o revoluci.

San Francisco News:

Cokoliv chce Trocký říci o ruské revoluci, zdá se mi historicky důležitým. Hrál v ní sám velikou úlohu. Je beze sporu jedním z největších lidí, kteří za posledních sto let zaujali ve světě významné místo. Podle mého názoru nesmí nikdo, kdo si přeje být informován, přesehnout co nám chce Trocký říci.

Půjčovna knih »MÍR« Praha II., Vladislavova 2
Palác Báňské a hutní

Nejnovější česká literatura, jakož i německá, anglická a francouzská